

FORKYNNELSE I STRAFFESAKER

*En gjennomgang av de sentrale regler med hovedvekt på post- og
stevnevitneforkynnelse*

Kandidatnummer: 643

Leveringsfrist: 26. november 2007

Til sammen 17 918 ord

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Introduksjon til temaet – hva er forkynnelse?	1
1.2	Oppgavens målsetting - bakgrunn for valg av tema	2
1.3	Avgrensing	3
1.3.1	Avgrensing mot sivile saker	4
1.3.2	Avgrensning mot enkelte forkynnings <u>metoder</u> : Doms- og fremmøteforkynning, samt forkynning ved rekommandert forsendelse	4
1.3.3	Avgrensing mot øvrige særbestemmelser	5
1.3.4	Avgrensing mot prosessrettens generelle fristbestemmelser	5
1.4	Videre fremstilling - hovedlinjene	5
<u>2</u>	<u>UTVIKLINGEN AV RETTSTILSTANDEN</u>	<u>7</u>
<u>3</u>	<u>DAGENS RETTSKILDESITUASJON – SÆRTREKKENE VED FORKYNNINGSRETTEN</u>	<u>9</u>
3.1	Lovgivning	9
3.2	Forarbeider	11
3.3	Rettspraksis	12
3.4	Juridisk litteratur	13
3.5	Hensynene bak forkynningsreglene	13
3.5.1	Sikre at informasjon når fram	14
3.5.2	Notoritet	15
3.5.3	Ulike mothensyn til det gjeldende systemet med forkynnelse	16

<u>4</u>	<u>DOKUMENTENE SOM SKAL FORKYNNES – GRENSEN MOT MEDDELELSE</u>	<u>18</u>
4.1	Strafferettslige dokumenter som <u>skal</u> forkynnes	19
4.2	Man <u>kan</u> uansett forkynne andre dokumenter	19
4.3	Hvilke dokumenter skal <u>meddeles</u> ?. Hvordan utføres meddelelse?	20
4.4	Krav til skriftlighet og signatur	21
<u>5</u>	<u>RETTLIGE KONSEKVENSER AV FORKYNNELSEN AV DE AKTUELLE DOKUMENTENE</u>	<u>23</u>
5.1	Oppmøteplikt	23
5.2	Avgjør om hovedforhandling kan gjennomføres ved uteblivelse	23
5.3	Utgangspunkt for rettsmiddelfrister	24
<u>6</u>	<u>FORKYNNINGSMETODENE: POSTFORKYNNELSE</u>	<u>25</u>
6.1	Postforkynnelse: Den primære forkynningsformen i straffesaker	25
6.1.1	Utgangspunkt	25
6.1.2	Unntak	26
6.2	Hvem postforkynner?	27
6.2.1	De aktuelle myndighetene	27
6.2.2	Må vedkommende myndighet utføre postforkynnelsen selv?	27
6.3	Nærmere om forsendelsen	28
6.4	Forkynningstidspunktet ved postforkynnelse	29
6.4.1	Hovedregel: 5 dager etter avsendelsen	29
6.4.2	Unntak: Individuelt fastsatt tidspunkt	30
6.4.3	Nedtegning av forkynningstidspunktet	31
6.4.4	Endring av forkynningstidspunktet	31

6.5	Forutsetning for postforkynning: Retur av mottakskvittering	32
<u>7</u>	<u>FORKYNNINGSMETODENE: STEVNEVITNEFORKYNNELSE</u>	<u>34</u>
7.1	Når skal stevnevitne benyttes?	34
7.2	Nærmere om stevnevitnebegrepet	36
7.2.1	Hoved- og hjelpestevnevitne	36
7.2.2	Øvrige myndigheter med fullmakt til å forkynne	37
7.2.3	Stevnevitneforsikring	41
7.3	Nedtegning av forkynnelsen – journalføring	41
7.4	Oppdragsgiveren – krav på bistand fra stevnevitnet	41
7.5	Forkynnelsen: De innledende forutsetningene	43
7.5.1	Forkynnelsen skal primært skje direkte overfor adressaten	43
7.5.2	På hvilket tidspunkt kan forkynnelsen utføres?	43
7.5.3	Hvor kan forkynnelsen skje?	45
7.6	Forkynnelsen: Gjennomføringen	50
7.6.1	Gjengivelse av dokumentets innhold	50
7.6.2	Adressaten nekter å motta dokumentet	51
7.6.3	Forkynningstidspunktet	52
7.7	Særregler for forkynning for tredjemann	53
7.7.1	Tredjemannsforkynning: Sted og personkrets	53
7.7.2	Plikter for tredjemann	66
7.7.3	Forkynningstidspunktet ved tredjemannsforkynning	66
7.7.4	Tilfelle hvor tredjemann ikke formidlet dokumentet til adressaten	69
7.8	Forkynning ved å etterlate en meddelelse om dokumentet	70
7.9	Varsling av adressaten	71
<u>8</u>	<u>GENERELT OM FEIL VED FORKYNNELSE</u>	<u>73</u>

8.1	Utgangspunkt - feil som lett vil rammes av ugyldighetsregler	73
8.2	Har feilen fått innvirkning?	74
8.3	Særlig om ordensregler	74
8.4	Tilfeller der dokumentet kommer fram til adressaten på tross av feil	75
8.4.1	Utgangspunkt	75
8.4.2	Forkynningstidspunktet	76
<u>9</u>	<u>MULIGE UTVIKLINGSTREKK INNEN FORKYNNINGSRETTEN</u>	<u>78</u>
9.1	Forkynning via epost	78
9.2	Forkynning via forsvarer	80
9.3	Fremmøteforkynning	81
9.4	Effektiviseringsforslagene – oppsummering	81
<u>10</u>	<u>KILDEREGISTER</u>	<u>A</u>
10.1	Litteraturliste	A
10.2	Lov- og forarbeidsregister	B
10.2.1	Norsk lovgivning	B
10.2.2	Forarbeider	C
10.2.3	Forskrifter, rundskriv mv.	D
10.2.4	Traktat	E
10.2.5	Skandinaviske lover	E
10.3	Domsregister	F

1 Innledning

1.1 Introduksjon til temaet – hva er forkynnelse?

Forkynnelse i prosessretten er et samlebegrep på en bestemt og formbundet måte å overføre informasjon på. Eksempelvis kan myndigheter anmode om bistand fra politiet til å overlevere viktige dokumenter til rette mottaker, for eksempel tiltalte i en straffesak. Overleveringen kan også gjennomføres ved andre bestemt angitte metoder, for eksempel ved postforsendelse med spesielle krav til fremgangsmåte.

Forkynnelse beskrives av forarbeidene som *”en form for meddelelse av et dokument mellom parter eller andre, særlig i forbindelse med rettssaker.”*¹

I Rettergang 1 omtales begrepet som en særlig meddelelsesmåte, som skal benyttes når en anser det spesielt viktig at den aktuelle underrettingen kommer fram, og at beviset for dette sikres.²

Forkynnelse kan avgrenses mot begrepet *underretting*, som er betegnelsen på en enklere måte å formidle informasjon på. I følge Skeie skal den formbundne kunngjøring betegnes *forkynnelse*, mens den formfrie kalles *meddelelse* eller *underretting*.³

Å stevne en person er et uttrykk som ofte anvendes i forkynningsretten. *Stevning* er betegnelsen på dokumentet som innkaller mottakeren til rettsmøter,⁴ og det nevnte

¹ Innst.O. nr. 85 (1984-85) s. 1.

² Hov (2007) s. 238.

³ Skeie (1939) s. 558.

uttrykket referer seg således utelukkende til forkynning av nettopp en slik innkalling. Å *forkynne* er derimot samlebetegnelse på formbundet formidling av *alle typer* dokumenter.

1.2 Oppgavens målsetting - bakgrunn for valg av tema

Målet med oppgaven er å gi en oversikt over forkynningsretten og fremstillingen er følgelig ikke konsentrert om en eller flere bestemte rettslige problemstillinger. Jeg vil imidlertid fortløpende behandle ulike problemstillinger som er sentrale for forståelsen av stoffet eller som representerer spesielt praktiske eller uavklarte typetilfeller.

Jeg har jobbet ved Stevnekontoret, Oslo politidistrikt, i nærmere 10 år, og har derfor fått et særlig forhold til dette fagområdet. Stevnekontoret i Oslo er en av landets største aktører innen strafferettslige forkynningsarbeid, og avdelingens 30 ansatte ekspederer årlig ca 25 000 forkynningsoppdrag.

Forkynningstjenesten utgjør en viktig forutsetning for rettsapparatets virksomhet, og det utføres på landsbasis et betydelig antall forkynnelser. Det mest oppdaterte tallet jeg har funnet er fra midten av åttitallet, hvor det totale antall forkynnelser ble anslått å ligge på 450 – 500 000 i året.⁵ Saksutviklingen på de områdene som omfattes av forkynningsreglene tilsier at tallet neppe er lavere i dag.

⁴ Se avsnitt 4.1.

⁵ Innst.O. nr. 85 (1984-85) s. 1. Omfatter både sivile saker og straffesaker.

Regelverket på feltet må sies å være omfattende og uoversiktlig og dermed nokså vanskelig tilgjengelig. Dette er uheldig ettersom brudd på forkynningsreglene vil kunne føre til betydelig rettstap og andre store konsekvenser for de impliserte partene.

Jeg mener derfor at det er behov for en noenlunde *systematisk og oversiktlig framstilling* av gjeldende rett, og dette vil være den ene målsetting med oppgaven. En slik gjennomgang av et visst omfang, som ikke bygger på lovkommentarer, og som dessuten er såpass oppdatert at den favner om de praktisk sett viktige postforkynningsreglene i § 163a, er så vidt meg bekjent ikke utarbeidet.

Jeg vil i tillegg prøve å finne *svar på en del konkrete rettslige problemstillinger* som erfaringsmessig volder tvil under det praktiske arbeidet med forkynnelse av dokumenter.

1.3 Avgrensing

Det ligger en utfordring i å fremstille store deler av et rettsområde som har en nokså omfattende detaljrikdom, samtidig som en ønsker å trenge tilstrekkelig dypt ned i de enkelte problemstillingene som reiser seg. Jeg har derfor søkt å avgrense tematikken slik at jeg innen oppgavens størrelsesbegrensning kan behandle de mest relevante områdene med den *grundighet* som er nødvendig for å trekke konklusjoner, samtidig som jeg også forsøker å innfri målsettingen om en mest mulig *fullstendig* gjennomgang innenfor disse rammene.

Jeg har derfor valgt å konsentrere meg om de generelle reglene på bekostning av de spesielle, og i utvalget er det også lagt vekt på hvilke områder som den praktiske erfaringen fra fagområdet tilsier er mest relevant.

1.3.1 Avgrensning mot sivile saker

I tråd med oppgavens tittel vil forkynnelser i *sivile* saker ikke bli spesielt omhandlet.

Forkynnelsene i sivile saker, eksempelvis i forbindelse med konkursbegjæringer, bygger i utgangspunktet på stort sett samme regelsett som i straffesaker, og fremstillingen vil således i stor grad være relevant også for dette området. Avgrensningen får imidlertid betydning ved at jeg ikke vil behandle de *særreglene* som primært er praktisk i sivile saker, for eksempel *forkynnelse ved oppslag*, se dstl. § 181 første ledd. *Underhåndsforkynnelse* etter § 179 anvendes i praksis kun mellom advokater,⁶ og har neppe noe reell betydning i straffeprosessen. Spesiallovgivningen har også særlige regler om forkynnelser i sivile saker, som heller ikke vil bli omtalt.⁷

1.3.2 Avgrensning mot enkelte forkynningsmetoder: Doms- og fremmøteforkynning, samt forkynning ved rekommandert forsendelse

Innenfor straffesakene vil oppgaven videre konsentrere seg om de *generelle forkynningsmetodene* som kan anvendes på *alle de aktuelle typer dokumentene*.

Domsforkynnelse og *fremmøteforkynnelse*, jfr. dstl. § 159a, har et begrenset anvendelsesområde ved at de kun benyttes til å forkynne *dommer*, og i tillegg er dette metoder som utelukkende iverksettes av *retten*. Dette må derfor karakteriseres som særregler innen forkynningsarbeidet.

Postforkynnelse ved hjelp av *rekommandert forsendelse* er hjemlet i dstl. § 163a. Metoden følger i stor grad reglene for *ordinær postforkynnelse*, men har noen særbestemmelser. I

⁶ Skoghøy (2001) s. 521.

⁷ Se eksempelvis bygdeallmenningsloven § 1-7, jfr. § 1-8 og lov om utmarkskommisjon § 12, jfr. § 16.

henhold til § 4 i forskrift om postforkynnelse fremstår løsningen som subsidiær, og den brukes sjeldent ettersom den regnes å være dyr og tungvint. Jeg vil derfor ikke bruke plass på å omtale særreglene på dette feltet.

1.3.3 Avgrensing mot øvrige særbestemmelser

Ved forkynnelse til personer i **utlandet** kommer enkelte særbestemmelser til anvendelse, og det samme gjelder ved forkynnelse til **mindreårige, juridiske personer og militært personell**. Plasshensyn tilsier at en ikke går inn på disse bestemmelsene, spesielt ettersom de i antall utgjør en relativ liten andel.

1.3.4 Avgrensing mot prosessrettens generelle fristbestemmelser

Domstollovens kapittel 8 gir *generelle* regler om frister i prosessretten, eksempelvis om hva som skal fastsette som utgangspunkt for frister og hvordan de beregnes og avbrytes. Bestemmelsene får betydning innen hele sivil- og straffeprosessen og følgelig også innen forkynningsarbeidet, som i mange henseender er nært knyttet opp mot ulike frister. De faller imidlertid utenfor en konsentrert fremstilling av *selve forkynningsretten*, og det vil følgelig ikke bli prioritert å gjennomgå disse.

1.4 Videre fremstilling - hovedlinjene

I kap 2 gjennomgår jeg kort den *historiske rettsutviklingen* innen forkynningsretten fram til *dagens rettskildesituasjon*, som omtales i kapittel 3. I kapittel 4 redegjør jeg for *hvilke dokumenter* som skal formidles gjennom forkynningsreglene. Det blir også en kort omtale

av formidlingsformen *meddelelse* her. Kapittel 6 og 7 er viet til en grundigere gjennomgang av bestemmelsene knyttet til to av de mest sentrale generelle *forkynningsmetodene* i straffesaker; *post- og stevnevitneforkynnelse*.

2 Utviklingen av rettstilstanden

Norsk rett har lenge hatt regler for fremgangsmåte ved formidling av viktig informasjon i rettergang. I tidligere tider var eksempelvis den som ville saksøke noen selv ansvarlig for å stevne vedkommende, og for å få bekreftelse på at dette hadde skjedd måtte denne ha vitner til handlingen. Disse ble kalt stefnuvitni,⁸ og må vel regnes å være forløperen til dagens *stevnevitner*.

Det fulgte av NL punkt 1-4-1 til 1-4-37 at en forkynning skulle gjennomføres av to personer. I tilfeller hvor forkynnelsen skjedde muntlig måtte de som utførte den møte på tinget og bekrefte den. Forkynningene skulle bare skje mellom soloppgang og solnedgang, og dette skapte en del problemer i de nordlige fylker i perioden om vinteren hvor solen ikke kom frem. Høyesterett løste dette ved følgende uttalelse: Det avgjørende i den mørke årstid er om det er ”saavidt Dagslys, at man kan læse”.⁹

Ved straffeprosessloven av 1887 ble det tilstrekkelig at forkynning ble foretatt at *ett* stevnevitne eller en politimann, men ved forkynning av dommer og forelegge i straffesaker måtte det i tillegg være et tilkalt vitne tilstedet. Adgangen til muntlige forkynnelser ble samtidig avskaffet, og en måtte fra nå av ha informasjonen nedfelt i dokumentets form.¹⁰

Ved domstolloven av 1915 fikk vi dagens gjeldende reglesett om forkynnelser. Under utformingen av loven ble det foreslått å gi adgang til å benytte postverket til dette formålet.

⁸ Skeie (1939) s. 559.

⁹ NOU 1980:12 s. 218.

¹⁰ NOU 1980:12 s. 218.

Dette gikk ikke gjennom i Stortinget, og hovedregelen ble derfor fortsatt at forkynnelser skulle skje ved at et stevnevitne overleverte dokumentene.¹¹ Nå var det riktignok ikke lenger krav om at mer enn *en* person skulle delta i forkynnelsen, uansett type sak.

Saksmengden ved domstolene har økt kraftig siden den gang, og ordningen med å oppsøke adressatene for å personlig overlevere dokumentene i hver enkelt sak ble etter hvert svært ressurskrevende og kostbar. Det oppstod derfor ønske om å finne en mer økonomisk og tidsmessig måte å forkynne dokumentene på.¹²

På denne bakgrunn fikk domstoloven i 1985 tilføyd § 163a, som ga hjemmel til å utføre forkynnelser ved hjelp av brevforsendelser – såkalt *postforkynnelse*. Som vi skal se er postforkynnelse i dag en svært sentral forkynningsform.

¹¹ NOU 1980:12 s. 242 og 243.

¹² Kgl. res. om forskrift om postforkynnelse s. 2.

3 Dagens rettskildesituasjon – særtrekkene ved forkynningsretten

I dette kapitlet vil jeg gi en kort oversikt over rettskildesituasjonen innen forkynningsretten og spesielt trekke fram de metodiske *særtrekkene* som gjelder her.

Viser for øvrig til kapittel 10 for en komplett oversikt over de rettskildene som benyttes i oppgaven.

3.1 Lovgivning

Domstollovens kapittel 9 har tittelen ”Forkynnelser, meddelelser og elektronisk kommunikasjon”. § 159 slår fast at: *”Forkyndelser og de meddelelser, som gives i anledning av en retssak, skal foregaa efter reglerne i dette kapitel, hvis ikke andet er bestemt ved lov eller følger av forholdets art.”*

Av de forkynnelsestilfellene som vil bli omhandlet i denne framstillingen er det ingen som hører inn under unntaksbestemmelser i særlovgivningen. Tilfeller som unntas etter ”forholdets art” har liten praktisk betydning¹³ og vil ikke bli ytterligere behandlet.

Begrensningen som følger av formuleringen ”gives i anledning av en retssak” gjelder i følge forarbeidene kun ved *meddelelser*,¹⁴ og utgjør derfor ikke en innskrenkning i kapitlets anvendelse på *forkynnelser*.

¹³ Bøhn (2000) s. 502.

Kapittel 9 utgjør følgelig det viktigste hjemmelsgrunnlaget for forkynnelser. Vi finner i tillegg enkelte bestemmelser med relevans i kapittel 8 og 10. Lovbestemmelsene suppleres og utfylles av *forskrift om Stevnevitners, politiansatte og fengselstjenestemenns utførelse av forkynnelse av 1927*,¹⁵ og *forskrift om postforkynning av 1985*.¹⁶

Disse reglene er generelle og skiller i hovedsak ikke mellom sivile saker og straffesaker.¹⁷

Straffeprosessloven inneholder også en del bestemmelser med relevans i forkynningsretten. *Lengden på ulike forkynningsfrister* finner vi eksempelvis her.¹⁸ Påtaleinstruksen gir også noen særregler på området.¹⁹

Lov- og forskriftsbestemmelsene på området er nokså *omfattende* og rike på detaljer. Dette må sees i sammenheng med at formålet med reglene er å skape en trygg og sikker overføring av informasjon. Ved å ha detaljregler som overlater lite til utøverens skjønn sikrer man en ensrettet forkynningspraksis av et visst kvalitativt nivå som tilfredsstiller det ønskede minimumskrav til sikkerhet. Det blir dermed ikke opp til den enkelte tjenestemann å velge hvor nøye og omstendelig prosessen skal utføres. Se for øvrig avsnitt 3.5 om hensynene bak reglene.

Et annet særtrekk ved de generelle lovbestemmelsene er at de bærer preg av å være utformet i en *annen tid*. Det sies eksempelvis i § 164 første ledd at *telegraf* er en hensiktsmessig måte ”*at meddele det, som skal forkyndes...*” Mange av bestemmelsen har bevart sin opprinnelige språkdrakt fra 1915, og en opererer med enkelte begreper som er

¹⁴ Ot.prp.nr. 1 (1910) s. 69.

¹⁵ Hjemlet i dstl. §§ 63 og 190.

¹⁶ Hjemlet i dstl. § 163a.

¹⁷ Unntakene fremgår av bestemmelsene selv.

¹⁸ Se eksempelvis strprl. §§ 86 andre ledd og 310 første og andre ledd.

¹⁹ Se eksempelvis påt.instr. § 20-5 andre punktum og § 26-3.

lite aktuelle i dag. § 163 anfører eksempelvis at ”... omslaget lukkes med hans segl”, noe som ikke gir mye mening i dag. Særlig mer tidsriktig er heller ikke ordet ”arbeidsherre” som anvendes i § 169.

Sammenlignet med mer moderne lovgivning må det stilles mindre krav til streng bokstavtolkning i de bestemmelsene som fortsatt anvender slike gammelmodige uttrykksformer.

En såpass tungt tilgjengelig lovgivning på området må uansett sies å være uheldig med tanke på at brukerne primært er ansatte i forvaltningen uten spesiell juridisk bakgrunn.

3.2 Forarbeider

Forarbeidene til de opprinnelige bestemmelsene fra 1915 bærer naturlig nok også preg av eldre tider, og kan heller ikke sies å være særlig omfattende.²⁰ Det en finner er likevel interessant ved tolking av enkelte bestemmelser. Forarbeidene til senere endringene i loven er mer informative.

Domstollovens regler samsvarer til en viss grad med strprl. av 1887, og forarbeidene til denne loven kan således være relevant.²¹

²⁰ Se blant annet ot.prp.nr. 1 (1910) og nr. 10 (1913).

²¹ NOU 1980:12 s. 218.

3.3 Rettspraksis

Både Høyesterett og underordnede domstoler produserer en del avgjørelser som omhandler forståelsen av forkynningsreglene, og som følgelig er relevante for dette rettsområdet.

En stor del av disse dommene omhandler forkynnelse i *sivile* saker. Disse er relevante også ved forkynnelse i straffesaker ettersom begge områdene hovedsakelig bygger på det samme *generelle regelsett*. Det er også de samme *hensynene* som gjør seg gjeldene ved forkynnelse i både sivile saker og straffesaker.

Et gjennomgående trekk ved enkelte av avgjørelsene er at forkynningsspørsmålet ofte utgjør en mindre sentral del av dommen eller kjennelsen, og de at de lange og grundige resonnementene derfor kan utebli for disse problemstillingenes vedkommende.

Som eksempel kan nevnes en hovedforhandling hvor tiltalte ikke møter opp. Her behandles spørsmålet om forkynnelsen av stevningen var lovlig innledningsvis i rettsmøtet slik at en kan fastslå hvorvidt betingelsene for gjennomføring av saken er tilstedet eller ikke, jfr strprl. § 281. Dommen går deretter gjerne raskt over til sakens egentlige problemstilling. De ulike rettsavgjørelsene innen dette fagområdet kan derfor bli noe summariske, og *rettskildewekten* må nok sees i sammenheng med hvor gjennomtenkt løsningen i det konkrete tilfelle blir fremstilt i dommen eller kjennelsen.

Det finnes imidlertid også en god del ankesaker i Høyesteretts kjæremålsutvalg som bygger på påståtte feil i tolkning av forkynningsjussen, og som dermed inneholder grundige drøftelser på dette området. Den rettskildemessige vekten blir selvsagt større i disse tilfellene.

3.4 Juridisk litteratur

Forkynningsretten er relativt lite omhandlet i juridisk teori. I NOU 1980:12 finner vi imidlertid en nokså grundig gjennomgang av Universitetslektor Harald Hove i forbindelse med utarbeidelsen av lovbestemmelsen om postforkynnelse. Lagdommer Anders Bøhn utga i 2000 en kommentarutgave til domstolloven hvor også bestemmelsene i kapittel 9 er utførlig omtalt. For øvrig har rettsområdet hovedsakelig fått begrensede omtaler i ellers store fremstillinger av prosessretten.²²

Noe av teorien er gammel, men ettersom deler av hjemmelsgrunnlaget har vært uforandret de siste hundre årene kan mange av de eldre fremstillingen fortsatt sies å være relevante.²³

3.5 Hensynene bak forkynningsreglene

De ulike hensynene bak forkynningsreglene vil også kunne ha rettskildemessig relevans. Vekten vil, i tråd med alminnelig rettskildelære, avhenge blant annet av det øvrige rettskildebildet knyttet til den aktuelle problemstillingen. Jeg vil i det følgende søke å gi en generell omtale av disse hensynene.

I forarbeidene til bestemmelsene om postforkynnelse angir departementet at hovedformålet med forkynningsordningen er ”å sørge for at underretning om viktige forhold kommer raskt og sikkert fram til mottakeren, og dessuten skaffe bevis for at så har skjedd og på hvilket tidspunkt.” Samme sted understrekes også behovet for å unngå forsinkelser og trenering av saksbehandlingen, samt å hindre rettstap for de impliserte i saken.²⁴

²² Se litteraturlisten i kapittel 10.

²³ Se Skeie (1939) og Alten (1963).

²⁴ Ot.prp. nr. 46 (1979-80) s. 1.

Senere forarbeider oppgir tilsvarende at formålet er å ”sikre at rette vedkommende får det aktuelle dokumentet i rett tid.”²⁵ Hensynet er også formulert av Justisdepartementets arbeidsgruppe, nedsatt i september 2003 for å vurdere effektiviserende hjemmelsendringer innen straffesaksbehandlingen:

*”Reglene om forkynnelse av tiltalebeslutning og stevning skal ivareta to hovedhensyn. For det første skal reglene skape størst mulig sikkerhet for at siktede mottar dokumentet, slik at han eller hun kan gjøre seg kjent med innholdet og ivareta sine interesser i saken. For det annet skal reglene skape notoritet over at dokumentet er kommet frem til siktede, slik at de rettsvirkninger som er knyttet til forkynnelsen kan intr.”*²⁶

3.5.1 Sikre at informasjon når fram

Som vi vil se i kapittel 4 og 5 er innholdet i de dokumentene som er underlagt reglene om denne formidlingsformen av en slik art at de kan påvirke mottakerens rettslige posisjon i stor grad. Med dette utgangspunktet er hensikten med forkynningsinstituttet som nevnt først og fremst at en ved hjelp av et sett med formelle regler skal sikre at den aktuelle informasjonen virkelig når fram til mottakeren.

Norsk prosessrett bygger på ulike grunnprinsipper og grunnleggende saksbehandlingsregler som skal vareta hensyn til forsvarlig saksbehandling og rettergang. Av de mest sentrale nevnes prinsippene om kontradiksjon, partsoffentlighet/dokumentinnsyn, muntlighet og bevisumiddelbarhet. Disse prinsippene skal blant annet bidra til å sikre *materielt riktige avgjørelser*, samt danne grunnlag for en *tillitsvekkende og hurtig prosess*.

²⁵ Innst.O. nr. 85 (1984-85) side 1.

²⁶ Se s. 8 i sluttrapporten til *Arbeidsgruppen for effektivisering av straffesaksbehandlingen*.

Grunnprinsippene fremgår både av norsk lovgivning og internasjonale forpliktelser, herunder EMK,²⁷ men det går utenfor oppgavens rammer å redegjøre nærmere for dette hjemmelsgrunnlaget.

For å realisere disse målsettingene er det en forutsetning at partene i saken får tilstrekkelig informasjon i den pågående saksgangen og prosessen. Tiltaltes rett til kontradiksjon overfor påtalemyndighetenes tiltaleposter blir eksempelvis illusorisk hvis en ikke på en betryggende måte sørger for at tiltalte blir gjort kjent med tiltalebeslutningen i tide før hovedforhandlingen. Av samme grunn må en ha garanti for at tid og sted for rettsmøtet faktisk blir formidlet via stevningen. I ytterste konsekvens kan mangelfulle kommunikasjonsregler innebære avsigelse av uteblivelsesdommer i tilfeller hvor tiltalte ikke var kjent med den berammede hovedforhandlingen.

Tilsvarende ville ikke adgangen til å benytte seg av ankemulighetene mot en avsagt dom være mye verdt om en ikke sørger for at domfelte faktisk ble gjort kjent med dommen og tilhørende ankefrist.

Kravet til en *hurtig prosess* varetas også gjennom gode forkynningsregler. Ved å ha et system for betryggende innkalling, eksempelvis av vitner, økes sjansen for at rettsmøtet kan avvikles i henhold til oppsatt tidsplan ved at vitnene faktisk møter opp.

3.5.2 Notoritet

Forkynningsreglene skal ikke bare sikre at informasjonen kommer fram. De skal også sørge for at det skapes notoritet rundt forkynnelsen, og de er derfor utformet slik at det tydelig skal fremgå *om* dokumentet er formidlet, samt *når* og *hvor* dette skjedde.

²⁷ Se art 6 som knesetter retten til rettferdig rettergang.

Kunnskap om disse forholdene er viktig for både avsender av dokumentet, samt den som i etterkant skal vurdere om de rettsfølgene som dokumentet tar sikte på å initiere kan iverksettes. De nevnte prinsippene om forsvarlig saksbehandling tilsier at avsenderen ikke bare kan tro eller håpe at informasjonen nådde fram - dette må en vite. Hvis ikke risikerer en at adressaten lider rettstap som følge av feil ved forkynnelser som ikke blir avdekket. Ved å stille krav til *kunnskap om utfallet* av forkynnelsesforsøket får avsender et incitament til å gjøre et nytt forsøk hvis det viste seg at det første feilet.

Videre er det avgjørende at retten i etterkant får dekkende informasjon om hvordan forkynnelsen ble utført for å kunne håndtere den videre saksgangen på en korrekt måte. Eksempelvis må retten, i en straffesak hvor tiltalte ikke dukket opp, ta stilling til hvorvidt det er anledning å kjøre en uteblivelsessak eller ikke, jfr strprl. § 281.²⁸

Når det gjelder dokumenter som danner grunnlag for prosessuelle frister er det også av avgjørende betydning at regelverket sikrer etterrettelighet rundt formidlingen. Ved eksempelvis forkynnelse av dom er det ikke nok at vedkommende faktisk *får* dommen, en må også vite *når* dette skjedde slik at korrekt ankefrist kan beregnes.

3.5.3 Ulike mothensyn til det gjeldende systemet med forkynnelse

Ressurskostnadene utgjør hovedhensynet *mot* et sett med formelle bestemmelser på dette området. Å forkynne i tråd med de relativt strenge reglene fordrer mye av myndighetenes tid og penger, og politidistriktene alene anvender til sammen mange titalls årsverk på denne oppgaven.

En annen problemstilling er at formalregler av denne typen kan stå i veien for en fleksibel og tilpasningsdyktig prosess, og saksbehandlingstiden kan følgelig bli unødvendig

²⁸ Se avsnitt 5.2.

forlenget. En kan eksempelvis tenke seg situasjonen hvor tiltalte er blitt informert om den berammede hovedforhandlingen av sin forsvarer,²⁹ men hvor vedkommende velger å holde seg skjult for stevnevitnet for å få saken utsatt. Ut fra tiltaltes utsagn over telefon skjønner stevnvitnet at denne er klar over rettsmøtet, men på grunn av formkravene er ikke dette tilstrekkelig til å anse stevning og tiltalebeslutningen som forkynt. Utsettelse på slike grunnlag er ikke uvanlig, og viser at kravene til sikker saksbehandling av og til kan virke mot sin hensikt.

Forkynningsreglene er resultatet av lovgivers avveining mellom krav til *sikker og etterrettelig formidling* av et utvalg dokumenter, og hensynet til akseptabel *bruk av ressurser*. Spørsmålet om dagens regelverk utgjør en *optimal balanse* mellom disse hensynene kan ikke besvares uten en omfattende analyse som vil gå utover oppgavens rammer.

²⁹ Se lovforslag om adgang til forkynning utført av forsvarer i avsnitt 9.2.

4 Dokumentene som skal *forkynnes* – grensen mot *meddelelse*

De dokumentene som skal forkynnes er positivt angitt i lovverket,³⁰ og lovgiver har på denne måten foretatt bevisste valg i forhold til hva slags informasjon som er så viktig at formidlingen må skje på denne måten.

Jeg har i avsnitt 4.1 angitt de mest sentrale dokumentene i straffesaker som er underlagt krav om forkynnelse. Hove anfører at det ikke er mulig å lage en *uttømmende* liste, da det i lovverket er anført en rekke spredte bestemmelser som setter krav til forkynnelse.³¹ Av denne grunn vil jeg søke å gå opp en grensegang ved å også føye til en negativ avgrensning mot sentrale dokumenter hvor det kun er krav til *meddelelse*, se avsnitt 4.3. Ved å sette disse dokumentkategoriene opp mot hverandre vil en også få et inntrykk av de vurderinger lovgiver har gjort med hensyn til hva som er viktig å få formidlet på den sikreste måten, og hva som ikke er det.

³⁰ NOU 1980:12 s. 218, Skeie (1939) s. 558.

³¹ NOU 1980:12 s. 218.

4.1 Strafferettslige dokumenter som skal forkynnes

- **Stevninger til hovedforhandlinger**, jfr. strprl. § 86 første ledd. Tiltalte skal i henhold til andre ledd varsles (stevnes) minst tre dager før hovedforhandlingen starter.
- **Tiltalebeslutninger**, jfr. strprl. § 263. Tiltalen skal i henhold til bestemmelsen forkynnes ”snarest mulig” for tiltalte.
- **Stevninger til andre rettsmøter**, jfr. strprl. § 86 første ledd. Siktete skal varsles minst 24 timer i forkant, jfr. andre ledd.
- **Vitnestevninger til hovedforhandlinger**, jfr. strprl. § 110 første punktum. I følge siste punktum bør vitnet ”så vidt mulig” få minst tre dagers varsel.
- **Dommer**, jfr. strprl. § 43 tredje ledd, andre punktum, jfr. dstl. § 159a.
- **Påtalemyndighetens anke**, jfr. strprl. § 312, fjerde ledd. Må være avgitt til forkynning før ankefristen utløper.

4.2 Man kan uansett forkynne andre dokumenter

Selv om det for et bestemt dokument i henhold til lovgivning ikke er *krav* om forkynnelse kan en velge å forkynne det likevel. I følge dstl. § 166 kan offentlige myndigheter kreve *ethvert dokument* formidlet etter forkynningsreglene om dette anses hensiktsmessig. Se avsnitt 7.4.

4.3 Hvilke dokumenter skal meddeles? Hvordan utføres meddelelse?

Følgende oversikt viser en del sentrale dokumenter som en i ikke behøver å formidle på den formbundne måten. Disse skal i henhold til sine hjemmelsbestemmelser isteden kun *meddeles*. Denne listen er naturlig nok heller ikke fullstendig.

- **Beslutninger om henleggelse**, jfr. strprl. § 73 andre ledd og påt.instr. § 17-2.
- **Påtaleunntatelser**, jfr. påt.instr. § 18-3 til 18-6.
- **Forelegg**, jfr. påt.instr. § 20-5 første ledd. Andre ledd åpner for bruk av forkynning når det anses nødvendig.³²
- **Dommer til fornærmede**, jfr. påt.instr. § 26-3 siste ledd. Se også Rt. 1997 s. 500.
- **Kjennelser**, jfr. strprl. § 52 andre ledd.
- **Rettslige beslutninger**, jfr. strprl. § 53 første ledd og 52 andre ledd.
- **Kjæremålserklæringer**, jfr. strprl. § 381 tredje ledd.

En person som er *siktet* skal i hovedsak³³ også underrettes om dette. Måten **siktelsen** formidles på vil variere ut fra bakgrunnen for denne og hvor langt en er kommet i prosessen. I enkelte tilfeller vil vedkommendes tilgang til siktelsen bli gitt i forbindelse

³² Presiseringen i andre ledd må sies å være overflødig ved siden av dstl. § 166.

³³ Se eksempelvis § 210a som gir adgang til å utsette underrettingen om tvangsmidlet siktelsen bygger på.

med retten til dokumentinnsyn, jfr. strpl. § 242.³⁴ Formidlingen kan også skje i medhold av eksempelvis §§ 177 og 200, jfr § 82 ved henholdsvis pågripelse og ransaking.

Meddelelse av dokumenter som utarbeides i anledning av en rettssak skjer, i henhold til dstl. § 159, etter reglene i § 186 flg. I følge § 186 skal formidlingen skje på den måten som en *i hvert tilfelle finner hensiktsmessig*, og kontrasten til den regelbundne framgangsmåten etter forkynningsreglene blir her tydelig. Meddelelse skjer gjerne i vanlig brev eller faks, uten krav til mottakskvittering. En kan også utføre meddelelsen muntlig, eksempelvis over telefon.³⁵ Det er med andre ord ikke krav om at avsender er sikker på at underrettingen faktisk kommer fram til adressaten.

4.4 Krav til skriftlighet og signatur

I henhold til dstl. § 160 må det som skal forkynnes være nedfelt i dokumentets form og overleveres skriftlig. Dette for å klargjøre innholdet bedre, samt hindre misforståelser og forglemmelser.³⁶ Det er med andre ord ikke tilstrekkelig å ringe adressaten og lese opp det aktuelle dokumentet over telefon, se eksempelvis Rt. 1976 s. 935.³⁷

Det er *selve dokumentet* som forkynnes.³⁸

³⁴ Se også strprl. § 264 i denne sammenheng.

³⁵ Bøhn (2000) s. 567.

³⁶ NOU 1980:12 s. 236.

³⁷ Svensk rett gir i visse tilfeller adgang til telefonforkynnelse, jfr. delgivningslagen § 3.

³⁸ Bøhn (2000) s. 503.

Dokumentet må i følge § 160 første ledd, andre punktum også være underskrevet og datert med mindre det er bilag til et annet dokument. Det er ikke nok at *begjæringen* om forkynnelse er datert.³⁹

Hvis dokumentet blir oversendt til stevnevitne for forkynnelse opplever man til tider at oppdragsgiver har oversendt usignerte utskrifter. For eksempel at domstolen har sendt en dom til stevnekontoret som ikke er signert av dommerne. Dette innfrir i utgangspunktet ikke kravene i § 160 første ledd, men Høyesterett har akseptert slike tilfeller så lenge *oppdragsgiveren selv* har en original og signert utgave av dokumentet. Se Rt. 1992 side 1184 hvor dette ble beskrevet som å være i samsvar med fast praksis.⁴⁰

³⁹ Bøhn (2000) s.503.

⁴⁰ Se også Bøhn (2000) s. 504.

5 Rettslige konsekvenser av forkynnelsen av de aktuelle dokumentene

Som vi så av oversikten i forrige kapittel er dette dokumenter som etter sitt innhold utløser forskjellige *rettsvirkninger* når de er forkynt og jeg vil i det følgende kort omtale de mest sentrale. I utgangspunktet kan en si at rettsvirkningen inntreffer når forkynnelsen lovlig er utført i henhold til forkynningsreglene. Er disse brutt inntreffer i utgangspunktet ikke rettsvirkningen.⁴¹

5.1 Oppmøteplikt

Forkynnelsen av de ulike type *stevninger/vitnestevninger* initierer normalt *plikt for siktede/tiltalte og vitner til å møte* til vedkommende rettsmøte/hovedforhandling, jfr. strprl. §§ 85 og 108. Hvis vedkommende ikke møter opp kan han eller hun, i henhold til § 88, jfr. § 115, påripes og fremstilles for retten.

5.2 Avgjør om hovedforhandling kan gjennomføres ved uteblivelse

Hvis tiltalte ikke møter til hovedforhandlingen får spørsmålet om forkynnelsen er i orden også betydning for hvorvidt saken kan avvikles i dennes fravær i henhold til strprl. § 281, jfr. § 280.⁴² § 281 andre ledd krever forutsetningsvis at *stevningen* er lovlig forkynt for at

⁴¹ Se kap 9 om feil ved forkynnelsen.

⁴² Merk også de øvrige betingelser for gjennomføring av uteblivelsesdom etter strprl. § 281.

uteblivelsessak kan gjennomføres. I denne forbindelse kan det også vises til uttalelse i Rt. 1988 s. 344:

”Unntak fra prinsippet i straffeprosesslovens § 280 om at tiltalte skal være til stede under forhandlingen inntil dom er avsagt, kan bare gjøres såfremt tiltalte har vært innkalt til hovedforhandlingen med lovlig varsel, tre dager, jfr. § 86”

Hvis stevningen ikke er forkynt vil spørsmålet om forkynnelsen av *tiltalebeslutningen* er lovlig utført kunne bli avgjørende for om saken kan gå eller ikke, jfr § 281 andre ledd.

Viser for øvrig til strpl. § 343 punkt 6, som fastslår at fremme av sak i siktedes fravær i strid med loven ubetinget skal tillegges virkning som saksbehandlingsfeil.

5.3 Utgangspunkt for rettsmiddelfrister

Forkynnelsen er også helt sentral i forhold til bruk av *rettsmidler*, se strprl. §§ 310 til 312. Fristen på to uker for å anke en dom starter eksempelvis å løpe fra forkynningstidspunktet.

6 Forkynningsmetodene: Postforkynnelse

Postforkynnelsen er hjemlet i dstl. § 163a og innebærer i korte trekk at den forkynnende myndighet, eksempelvis domstolen, sender det aktuelle dokumentet til mottakeren (adressaten) via posten. Brevet inneholder en kvittering som adressaten signerer og sender i retur som bekreftelse mottakelsen og denne varetar hensynet til notoritet.

6.1 Postforkynnelse: Den primære forkynningsformen i straffesaker

6.1.1 Utgangspunkt

I henhold til dstl. § 163a første ledd skal ”dokumenter som skal forkynnes” sendes direkte til den de skal forkynnes for gjennom postoperatør. Det synes naturlig å lese dette som at forkynnelse som hovedregel *skal skje ved postoperatør*, og at andre forkynningsmetoder blir subsidiære løsninger. Denne tolkningen støttes av forarbeidene,⁴³ samt Justisdepartementets rundskriv av oktober 1985, hvor det fastslås at vedkommende myndigheter som hovedregel *skal* benytte postforkynnelse fremfor den opprinnelige ordning med stevnevitneforkynning.⁴⁴

⁴³ Ot.prp. nr. 62 (1984-85) s. 15.

⁴⁴ Rundskriv G-165/85 s. 4. Se også kgl. res. om forskrift om postforkynnelse av 11. oktober 1985 s. 6.

Ettersom bestemmelsen er generelt utformet er det nærliggende å tolke den slik at hovedregelen i utgangspunktet gjelder *alle typer dokumenter*, herunder eksempelvis stevninger, tiltalebeslutninger, vitnestevninger mv. Dette bekreftes av nevnte rundskriv, som sier at en ikke har funnet grunn til å unnta noen dokumenttyper fra kravet om postforkynnelse.

Når vedkommende myndighet skal forkynne sine dokumenter står den følgelig ikke fritt til å velge fremgangsmåte: Postforkynnelse skal i utgangspunktet velges.

6.1.2 Unntak

Forkriftens § 5 hjemler visse unntak fra hovedregelen om bruk av postforkynnelse. I henhold til bokstav a) kan man overfor *advokater og offentlige myndigheter* **underhåndsforkynne** etter dstl. § 179 istedenfor å anvende postforkynnelse.

Videre slår bokstav b) fast at *dommer i straffesaker* ikke bare kan forkynnes ved bruk av postoperatør, men også ved **domsforkynning** eller **fremmøteforkynning**.

I bokstav c) gies det adgang til bruk av **stevnevitneforkynning** dersom *postforkynning ikke har nådd fram, eller det foreligger særlige forhold* som gjør det mest hensiktsmessig å benytte stevnevitneforkynning. Se kapittel 7.

6.2 Hvem postforkynner?

6.2.1 De aktuelle myndighetene

§ 163a andre ledd fastsetter hvilke myndigheter som er underlagt reglene om postforkynning, og denne oppregningen suppleres av forskriftens § 2. Av relevante instanser i forhold til forkynning i straffesaker ser vi at de *alminnelige domstoler*, *påtalemyndigheten* og *lensmenn* fremgår her.

6.2.2 Må vedkommende myndighet utføre postforkynnelsen selv?

Før innføringen av postforkynnelse overlot mange myndigheter, med behov for å forkynne dokumenter, selve formidlingsoppgaven til andre instanser. Dokumentene ble eksempelvis sendt til lokale lensmenn og stevnevitner for utførelse av stevnevitneforkynnelse. Dette har vært begrunnet ut fra en hensiktsmessig arbeidsdeling, da de sistnevnte vil ha et bedre apparat for å fysisk oppsøke mottakerne ute på adresser enn eksempelvis domstolen har. Etter etableringen av forkynning via post er spørsmålet om myndigheter med forkynningsbehov kan la arbeidet forbundet med dette utføres av andre instanser på tilsvarende måte?

Problemstillingen må sies å være reell. I praksis ser en at mange instanser overlater jobben med postforkynnelser til lokale myndigheter (politi / stevnekontorer). Det er ikke uvanlig at påtalemyndighet eller domstol sender en dom til postforkynnelse til politiet i den kommunen adressaten oppholder seg, istedenfor å sende den direkte til vedkommende selv. Lokalt politi/stevnekontor besørger i så fall selve postforkynnelsen.

Gjeldende rett fremgår av forskriftens § 3: Myndighetene som omfattes av ordningen skal selv forkynne sine egne dokumenter dersom ikke annet er bestemt. Domstolen er

eksempelvis selv ansvarlig for å postforkynne sine dommer, og skal således ikke overlate dette til stevnevitner ved lokalt politidistrikt.⁴⁵ Regelen bygger på at dette vil være den mest effektive fremgangsmåten, ettersom postforkynnelse via en stevnevitneinstans kun ville innebære et unødvendig mellomledd.⁴⁶ Dette ville i så fall stride med forskriftens formål om en forenkling av forkynningsordningen. Dstl. § 165 første ledd forutsetter også dette prinsippet: ”*Annen forkynning enn postal forkynning etter § 163a kan alltid utføres av et stevnevitne.*”⁴⁷

Det kan nevnes at heller ikke kontorfløyen til Høyesterett følger dette påbudet. Høyesteretts dommer og kjennelser i straffesaker oversendes til politi/påtalemyndighet med anmodning om utførelse av (post)forkynnelse. Dette er ikke i tråd med gjeldende rett.

§ 3 viser til §§ 5b og 5c, og understreker følgelig at myndighetene fortsatt kan overlate forkynningsoppdraget til stevnevitner når det av nærmere angitte grunner ikke er aktuelt med postforkynnelse, se avsnitt 8.2.

6.3 Nærmere om forsendelsen

Ved postforkynnelse skal en sende dokumentene direkte gjennom postoperatør, enten i vanlig *brev vedlagt mottakskvittering* eller i *rekommandert brev*, jfr. dstl. § 163a første ledd samt forskriftens § 4. I henhold til oppgavens avgrensing vil jeg kun omtale postforkynnelse ved *brev vedlagt mottakskvittering*.

⁴⁵ Se også dstl. § 159a første ledd.

⁴⁶ Innst.O. nr. 85 (1984-85) s. 4.

⁴⁷ Se kommentar til bestemmelsen i ot.prp. nr 62: 1984-85 s. 16.

I følge forskriftens § 6 skal det i forsendelsen vedlegges standardisert forkynningsskjema, og disse er ment å dekke mest mulig av det informasjonsbehovet som de oppsøkende stevnevitnene varetar ved å drive veiledning under forkynnelsen, se kapittel 8.

Dokumentet sendes til mottaker i lukket konvolutt hvor mottakskvittering og ferdig frankert svarkonvolutt er vedlagt, jfr. § 4 første ledd.

6.4 Forkynningstidspunktet ved postforkynnelse

6.4.1 Hovedregel: 5 dager etter avsendelsen

I praksis ser en av og til at den som utfører postforkynnelsen regner adressatens datering av mottakskvitteringen som forkynningstidspunktet, alternativt datoen som mottakskvittering kom i retur. Begge deler er feil

Dstl. § 160 andre ledd⁴⁸ gir *generelle* retningslinjer på hva som skal regnes som utført forkynnelse, men de detaljerte regler om tidfesting ved *postforkynnelse* finner vi forskrift om postforkynnelse. I henhold til forskriftens § 7 første ledd skal forkynningstidspunktet settes til 5 dager fra den dag brevet postlegges, og man får på denne måten et klart utgangspunkt for fristberegningen.⁴⁹ Det ligger nok ikke minst retts tekniske hensyn bak denne hovedregelen, da det er enklere å bygge på en dato som er fastsatt på forhånd av myndighetene, enn å måtte ta stilling til mottakers påstander om når vedkommende faktisk mottok brevet i hver eneste sak. I sistnevnte tilfelle ville adressaten eksempelvis lett kunne skaffe seg uberettiget lengre anketid ved å avvente med å signere og returnere dokumentet.

⁴⁸ På grunn av spesialreglene ved postforkynnelse er dstl. § 160 andre ledd mer sentral ved stevnevitneforkynnelse.

⁴⁹ Kgl. res. om forskrift om postforkynnelse av 11. oktober 1985 s. 7.

Ettersom adressatene i de fleste tilfeller faktisk vil motta dokumentet før det har gått fem dager oppstår spørsmålet om forkynningstidspunktet i så fall skal settes tilsvarende tidligere i disse tilfellene. Andre ledd, første punktum i § 7 slår imidlertid fast at 5-dagers regelen som hovedregel gjelder i disse tilfeller også. Se også Rt. 1988 side 726 hvor Høyesteretts kjæremålsutvalg fastslo at kjæremålsfristen skulle regnes med utgangspunkt i 5-dagers regelen, og ikke den tidligere dato hvor mottaker faktisk hadde signert dokumentet.

6.4.2 Unntak: Individuelt fastsatt tidspunkt

Det kan imidlertid tenkes tilfeller hvor det ikke er naturlig å operere med en generell, skjematisk angivelse av forkynningstidspunktet. I henhold til andre punktum i § 7, andre ledd kan den forkynnende myndighet, om særlige grunner foreligger, på forhånd velge en tidligere eller senere dato enn det 5-dagers regelen skulle tilsi. Eksempel på at en kan sette *tidligere* dato kan være at det haster med forkynningen og en har grunn til å tro at dokumentet vil nå mottaker før det har gått fem dager. En har for eksempel snakket med vedkommende på telefon og avklart at han vil være hjemme på oppgitt adresse på det tidspunktet en regner med at posten vil komme fram.

Behov for å sette forkynningstidspunktet *senere* enn hva hovedregelen tilsier kan være at avsender vet at mottaker er bortreist,⁵⁰

⁵⁰ G-165/85 s. 10.

I Rt 1998 side 1243 ble det lagt til grunn at forkynningstidspunktet skulle settes til en uke etter at vedkommende hadde *mottatt* dokumentet, da dette var anført i forkynningsskjemaet som fulgte med.

6.4.3 Nedtegning av forkynningstidspunktet

Uansett om datoen fastsettes i henhold til det prinsipielle utgangspunktet på fem dager, eller det fastsettes en individuelt tilpasset dato i henhold til § 7 andre ledd, skal datoen nedtegnes i forkynningsprotokollen til vedkommende myndighet før brevet sendes ut.

Datoen skal også fremgå på dokumentet som sendes ut til forkynning, slik at mottaker vet hvilken frist han eller hun har å forholde seg til.⁵¹

6.4.4 Endring av forkynningstidspunktet

Reglene om at myndighetene fastsetter forkynningstidspunktet på forhånd gir et klart og retts teknisk enkelt utgangspunkt for det store flertallet av forkynninger. Det er imidlertid lett å se at dette ikke vil passe i alle tilfeller. Hvis mottaker rent faktisk ikke har mottatt brevet ville det være urimelig om vedkommende måtte bære risikoen for at eksempelvis frister knyttet til rettsdokumenter startet å løpe uten at denne er klar over det.

Forskriftens § 8 første ledd slår derfor fast at dersom adressaten godtgjør at denne ikke kunne gjøre seg kjent med dokumentene innen det forkynningstidspunktet som på forhånd er fastsatt kan dette påberopes av mottaker om denne straks sier i fra til den forkynnende myndighet. Årsaken skal i så fall oppgis.

⁵¹ G-165/85 s. 10.

Rettspraksis gir inntrykk av at ordet *straks* ikke skal leses helt bokstavelig, det vil si at det ikke er et krav om at en må kontakte forkynnende myndighet ved absolutt første mulighet for å vareta denne muligheten. I Rt. 1999 side 1586 opplyses det at mottaker kom hjem etter en arbeidsperiode på en oljeplattform ca tre uker etter det forhåndsfastsatte forkynningstidspunktet. Han mottok dokumentet onsdag 10. mars og ringte retten mandag 15. mars for å påberope seg at han hadde vært bortreist. I følge Høyesteretts kjæremålsutvalg var dette hurtig nok tilbakemelding i henhold til § 8.

Hvis mottakers påstand taes til følge skal det forhåndsfastsatte forkynningstidspunktet endres til det tidspunktet da mottaker tidligst kunne - eller burde - gjort seg kjent med dokumentene, jfr. § 8 første ledd, tredje og fjerde punktum. Det fremgår videre at det nye tidspunktet noteres ned av myndighetene.

6.5 Forutsetning for postforkynning: Retur av mottakskvittering

Selv om forkynningstidspunktet fastsettes på forhånd av myndighetene er det en betingelse for postforkynningens gyldighet at mottakeren har *returnert mottakskvitteringen*.

Dette fremgår av § 5 andre ledd, andre punktum, som fastslår at forkynningen ikke har skjedd i tilfeller hvor mottakskvittering ikke returneres innen rimelig tid.⁵² Hva som anses som rimelig tid må i henhold til rundskrivet vurderes konkret i det enkelte tilfelle, men det foreslås at 14 dager kan være et utgangspunkt.⁵³

⁵² Se også Rt. 1992 s. 518.

⁵³ G-165/85 s. 6.

Myndighetene bør purre på manglende mottakskvittering ved telefon eller brev.⁵⁴ Eventuelt kan det sendes ut ny postforkynnelse,⁵⁵ eksempelvis til en mer oppdatert adresse. Alternativt skal vedkommende forkynning utføres som stevnevitneforkynning, jfr. § 5, andre ledd. I begge de to sistnevnte tilfellene skal det fastsettes nytt forkynningstidspunkt.⁵⁶

⁵⁴ G-165/85 s. 8.

⁵⁵ Se forutsetningsvis G-165/85 s. 8.

⁵⁶ Forskrift om postforkynnelse § 5 andre ledd, samt G-165/85 s. 10.

7 Forkynningsmetodene: Stevnevitneforkynnelse

Som vi har sett skal den myndighet som har behov for å utføre forkynning ekspedere dette selv ved hjelp av *postforkynning*. Når dette ikke er mulig kan myndigheten isteden kontakte et stevnevitne for bistand. Stevnevitneforkynnelse innebærer i korte trekk at en person/instans utfører forkynnelse på vegne av en oppdragsgiver (rekvirent). Stevnevitneforkynnelse kan utføres på forskjellige måter, men som hovedregel oppsøker stevnevitnet adressaten personlig og overleverer oppdragsgiverens dokument(er) til denne.

Stevnevitnefunksjonen ivaretar begge hovedhensynene til forkynnelse: En sikrer at adressaten faktisk mottar dokumentet og samtidig får avsender en bekreftelse på at dette har skjedd (notoritet).

7.1 Når skal stevnevitne benyttes?

Dstl. § 165 første ledd slår fast at annen forkynning enn postforkynning alltid kan utføres av et stevnevitne. Som vi så under kapittel 5 skal bruk av stevnevitne være forbeholdt unntakstilfellene, og spørsmålet som reiser seg er følgelig hvilke betingelser som må være innfridd for å kunne forkynne ved hjelp av stevnevitne.

I henhold til § 5 c) i forskrift om postforkynnelse skal stevnevitneforkynnelse bare brukes dersom *postforkynnelse ikke har nådd fram*, eller det foreligger *særlige forhold* som gjør det mest hensiktsmessig å benytte stevnevitneforkynning.

Første alternativ omhandler de tilfeller hvor en i henhold til hovedregelen har forsøkt postforkynnelse uten å lykkes. For eksempel når signert mottakskvitteringen ikke kommer i retur.⁵⁷ I henhold til andre ledd skal det tilfellet at postforkynning ikke er nådd fram inkludere de tilfeller hvor mottakskvittering ikke returneres *innen rimelig tid*.⁵⁸

Alternativet ”særlige forhold” gir den forkynnende myndighet adgang til å utøve et visst skjønn. I G-165/85 nevnes som eksempel at forkynningen haster meget eller at mottakeren er en utlending som ikke vil forstå brevet.⁵⁹

Særlige forhold dekker også tilfeller hvor en *på forhånd* har grunn til å tro at postforkynning ikke vil nå fram,⁶⁰ og hvor en derfor ikke trenger å prøve denne metoden først. Rundskrivet nevner i denne sammenheng tilfellet hvor en antar at mottaker uansett ikke vil hente brevet. Denne formuleringen henspiller nok direkte på rekommandert forsendelse, men det er naturlig å la føringen også gjelde ved vanlig postforkynnelse. Enkelte adressater har et nærmest irrasjonelt forhold til forkynninger, og en ser at noen er villig til å strekke seg langt for å unngå å få det aktuelle dokumentet forkynt. I enkelte tilfeller vil noen ”gå under jorda” og også reise utenlands når de skjønner at eksempelvis en stevning er i anmarsj. I slike tilfeller vil den forkynnende myndighet, med hjemmel i denne bestemmelsen, kunne unngå å først sende ut postforkynnelse som uansett ikke vil bli besvart, men tvert i mot tjene som nyttig varsel for vedkommende om at det er på tide å komme seg av gårde. En vil i isteden kunne sende et stevnevitne til adressen med en gang.

⁵⁷ G-165/85 s. 8.

⁵⁸ 14 dager antydes i G-165/85 s. 6.

⁵⁹ Se s. 8.

⁶⁰ Se også s. 6 i kgl. res om forskrift om postforkynnelse.

Rundskrivet nevner også som eksempel på *særlige forhold* at mottaker er uten fast bopel. En har i slike tilfeller ingen adresser å sende postforkynnelsen til, og en vil isteden være hensatt til å sende stevnevitner rundt for å lete på mulige oppholdssteder.

7.2 Nærmere om stevnevitnebegrepet

Dstl. § 165 første ledd gir, med unntak for postforkynnelsen, stevnevitnet kompetanse til å foreta alle slags forkynnelser – både i sivile saker og straffesaker.⁶¹

Det første spørsmålet som reiser seg er følgelig hvem som er *stevnevitne* i henhold til § 165 første ledd. Skeie betegner et stevnevitne som en offentlig tjenestemann som har forkynnelsen som fast oppgave.⁶² Juridisk teori ellers viser i denne sammenheng til dstl. § 63,⁶³ som angir hvem som er *hoved- og hjelpestevnevitne*.

7.2.1 Hoved- og hjelpestevnevitne

Dstl. § 63 første ledd fastslår at lensmannen er hovedstevnevitne i lensmannsdistrikter. Andre ledd forutsetter at eventuelle hjelpestevnevitner kan bistå lensmannen i denne funksjonen og tradisjonelt har lensmannsbetjenter fylt denne rollen.⁶⁴ Forkynnelser utført av hoved- og hjelpestevnevitne er likestilt, og en bruker normalt begrepet stevnevitne på begge funksjonene.⁶⁵

⁶¹ Bøhn note 528 i Norsk lovkommentar.

⁶² Skeie (1939) s. 559.

⁶³ Bøhn note 528 i Norsk lovkommentar.

⁶⁴ NOU 1980:12 s. 220.

⁶⁵ NOU 1980:12 s. 220.

Tredje ledd gir adgang for Høyesterett til å ansette stevnevitner. Denne fullmakten benyttes ikke i dag, og Høyesterett baserer seg på bistand fra politiet for å få forkynt dokumenter i straffesaker.

De øvrige instansene nevnt i bestemmelsen er ikke relevante i straffesaker.

7.2.2 Øvrige myndigheter med fullmakt til å forkynne

§ 165 andre ledd slår fast at ”Istedenfor stevnevitne kan offentlige myndigheter bruke en ansatt ved politiet eller i kriminalomsorgen når det gjelder forkynning i straffesaker.” Det er viktig å understreke at i motsetning til fullmakten gitt stevnevitner etter første ledd er kompetansen til disse myndighetene altså begrenset til kun å omfatte forkynnelse i *straffesaker*.

Et annet sentralt poeng er dessuten at *de generelle reglene* om utførelse av forkynnelse gjelder tilsvarende for disse myndighetene som for stevnevitner med hjemmel etter § 165 første ledd, se bestemmelsens andre ledd, siste punktum.⁶⁶ I den videre framstillingen vil jeg følgelig bruke fellesbetegnelsen stevnevitne der dette er naturlig, uavhengig av hvilken myndighet det gjelder.⁶⁷

7.2.2.1 Politiets ansatte

§ 165 andre ledd brukte opprinnelig uttrykket ”tjenestemand ved politiet”, og dette ble tolket slik at det kun var ordinære polititjenestemenn som hadde fullmakt til å forkynne etter denne bestemmelsen.⁶⁸ Som følge av økningen i antall forkynnelser oppstod behovet

⁶⁶ Se også Bøhn (2000) s. 519.

⁶⁷ Se NOU 1980:12 s. 220.

⁶⁸ Se uttalelse i ot.prp. nr. 20 (1975-76) s. 7.

for å avlaste politipersonellet fra denne oppgaven og dermed frigjøre kapasitet til den øvrig tjenesten.⁶⁹ Ved en lovendring i 1976 ble uttrykket derfor erstattet med ”ansatt i politiet”. I følge forarbeidene ble kompetansen med dette utvidet til å også omfatte særlig egnede kontorfunksjonærer og pensjonerte polititjenestemenn.⁷⁰

I praksis vil de aller fleste forkynnelser i straffesaker bli foretatt av politiet. Dette understrekes også av forarbeidene, som i tillegg presiserer at det i lensmannsdistriktene normalt vil være lensmannen som i hovedsak utfører denne funksjonen i straffesaker.⁷¹ En kan følgelig reise spørsmål om lensmannen forkynner i straffesaker i kraft av å være hovedstevnevitne etter § 63 eller i egenskap av å være ansatt i politiet, jfr § 165 andre ledd. Dette spørsmålet har hovedsaklig teoretisk interesse, da kompetansen uansett er lik i henhold til de to bestemmelsene, jfr siste punktum i § 165 andre ledd.

7.2.2.2 Kriminalomsorgens ansatte

Ved en lovendring i § 165 andre ledd i 1989 fikk *fengselsvesenets* ansatte kompetanse til å forkynne, og i henhold til forarbeidene var begrunnelsen å avlaste politiet, samt å sikre at forkynnelsene skjedde innen rimelig tid.⁷² Det er ikke tvil om ordningen innebærer en effektivisering ettersom de fengselsansatte har en enklere atkomst til denne klientgruppen enn det ordinære forkynningsapparatet.

Spørsmålet blir hvor langt denne hjemmelen skulle gjelde. Justisdepartementet la i forarbeidene til grunn at fullmakten ikke rekker lenger enn at ansatte i fengselsvesenet kan forkynne for *innsatte i fengselsvesenets anstalter*. At ordlyden gav inntrykk av et videre

⁶⁹ Ot.prp. nr. 20 (1975-76) s. 7.

⁷⁰ Ot.prp. nr. 20 (1975-76) s. 7, samt innst.O. nr. 25 (1975-76.) s. 1.

⁷¹ Ot.prp. nr. 46 1979-80 s. 2.

⁷² Ot.prp. nr. 79 (1988-89) s. 41 og s. 43.

anvendelsesområde tilskrives retstekniske hensyn.⁷³ Denne begrensningen fremgår også klart av rundskriv G-102/89.⁷⁴ Det ble med andre ord ikke gitt anledning for fengselsansatte å forkynne utenfor fengslene, og begrensningen harmonerer således med hensikten med å gi fullmakten.

Det er antatt i juridisk teori at ikke bare fengselsbetjenter, men også øvrige ansatte i fengselsanstaltene kan foreta forkynnelser.⁷⁵ Dette er i også tråd med begrunnelsen for å gi kompetansen til denne etaten, og innebærer at eksempelvis også kontorfunksjonærer kan utføre oppgaven.

I 2001 ble bestemmelsen endret igjen, og uttrykket *fengselsvesenet* ble byttet ut med *kriminalomsorgen*, som også er gjeldende ordlyd i dag. Organisasjonen Kriminalomsorgen omfatter det man tidligere omtalte som *fengselsvesenet* samt *friomsorgskontorene*. Lovens ordlyd tilsier at det dermed har skjedd en utvidelse i kompetanseområdet, slik at også ansatte i friomsorgskontorene nå skal ha anledning til å forkynne. Spørsmålet er om dette er tilfellet?

Dette må sees i sammenheng med forarbeidene da fengselsvesenet opprinnelig fikk denne fullmakten i 1989, og kompetansen uttrykkelig ble begrenset til å kun gjelde innen fengselsanstaltene. Hvis meningen var å endre dette klare standpunktet ved lovendringen noen få år senere, og dermed inkludere en profesjon som har sitt virke *utenfor fengselsanstaltene*, ville en anta at dette ville bli begrunnet i de siste forarbeidene. Så vidt jeg kan se er det imidlertid ikke nevnt noe som helst om en slik utvidelse av fullmakten.

Forklaringen på denne lovendringen har derfor sannsynligvis sammenheng med de organisatoriske endringene denne etaten har vært gjennom. Fengselsvesenet og friomsorgskontorene ble slått sammen til den nye felles betegnelsen Kriminalomsorgen på

⁷³ Ot.prp. nr. 79 (1988-89) s.48.

⁷⁴ Se s. 34.

⁷⁵ Bøhn (2000) s. 519.

samme tid som lovendringen kom, det vil si i 2001. Med utgangspunkt i at Friomsorgskontorenes ansatte ikke hadde kompetanse til å forkynne fram til dette tidspunktet, og i mangel av holdepunkter på at dette utgangspunktet skulle endres, er det derfor mest sannsynlig at lovendringen kun skulle oppdatere lovverket i henhold til organisasjonens nye navn.

Dette må også sies å være i samsvar med reelle hensyn. Når forkynningskompetanse som en særregel opprinnelig ble gitt ansatte i fengselsanstaltene var det begrunnet i at de har daglig tett kontakt med de innsatte. Samtidig er de innsatte tilsvarende vanskelig tilgjengelig for det ordinære forkynningsapparatet. Dette hensynet gjør seg ikke gjeldene overfor ansatte i friomsorgskontorene, som jobber opp mot klienter utenfor anstaltene. En har således ikke samme begrunnelse for å gi denne gruppen en særlig forkynningskompetanse utover det øvrige offentlige ansatte har.

Tungtveiende hensyn taler mot lovens ordlyd i dette tilfellet. Jeg oppsummerer derfor med at den fullmakten som er gitt Kriminalomsorgen i henhold til § 165 andre ledd utelukkende gjelder overfor innsatte i fengselsanstaltene, men innenfor denne rammen har både fengselsbetjenter og øvrige fengselsansatte forkynningskompetanse.

7.2.2.3 Ved tidsnød: Personer bemyndiget av retten

I følge § 165 andre ledd, tredje punktum, kan offentlige myndigheter for å vinne tid i andre saker la forkynnelser utføres ved en som retten har bemyndiget til det. Begrensningen som følger av ”andre saker” referer til første og andre punktum, og kompetansen gjelder følgelig i *andre saker enn straffesaker*.

7.2.3 Stevnevitneforsikring

I henhold til dstl. § 63 fjerde ledd skal stevnevitner avgi forsikring til vedkommende rett om at de samvittighetsfullt vil oppfylle sine plikter som stevnevitner. Bestemmelsen viser til nærmere retningslinjene i §§ 1 og 2 i forskrift om stevnevitners, politiansattes og fengselstjenestemenns utførelse av forkynnelse. Forsikringen avlegges overfor en dommer i et rettsmøte, og denne høytidlige rammen skal bevisstgjøre det kommende stevnevitnet på at jobben må utføres på en sannferdig og etterrettelig måte. Dommeren benytter gjerne også anledningen til å utspørre kandidatene om regelverket knyttet til forkynnelser, og rettsmøtet tjener således også som en kontroll på at stevnevitnene har tilfredsstillende kunnskaper innen fagområdet.

7.3 Nedtegning av forkynnelsen – journalføring

Den enkelte stevnevitneinstans har i henhold til § 3 i forskrift om stevnevitner og forkynnelse plikt til å føre en journal hvor de enkelte forkynningsoppdragene registreres inn.

I følge dstl. § 177 skal stevnevitnet på en kopi av det forkynte dokumentet nedfelle en skriftlig bevitnelse om den utførte forkynnelsen. Bestemmelsen suppleres i §§ 9 til 12 i forskriften. Opplysningene føres inn i forkynningsjournalen og skal sikre notoriteten, samt gi et grunnlag for å vurdere om forkynnelsen var lovlig eller ikke.

7.4 Oppdragsgiveren – krav på bistand fra stevnevitnet

Både privatpersoner og offentlige myndigheter kan i utgangspunktet be om bistand fra et stevnevitne. En viktig begrensning ligger imidlertid i § 165 som slår fast at forkynnelse i

straffesaker i henhold til bestemmelsens andre ledd kun kan rekvireres av *offentlige* myndigheter, og dette vil normalt være domstoler og påtalemyndighet.⁷⁶ Dette innebærer at parter i *private straffesaker* ikke kan få bistand av politiet, men må benytte ordinært stevnevitne⁷⁷ etter § 165 første ledd, jfr § 63.

Dstl. § 166 slår fast at når *offentlig myndighet* krever det *plikter* stevnevitne å utføre forkynnelsen. Ut fra ordlyden innebærer dette for det første at eksempelvis politiet er forpliktet til å utføre forkynningsoppdraget når en offentlig rekvirent har begjært dette, uten å foreta en vurdering av hvorvidt forkynningen anses nødvendig eller hensiktsmessig i det konkrete tilfellet.⁷⁸

Bestemmelsen forutsetter dessuten at *ethvert offentlig dokument* kan kreves forkynt⁷⁹ av stevnevitne, selv om dokumentet ikke er av en slik type at forkynnelse i henhold til loven er påkrevd.⁸⁰ En domstol må således kunne forlange at eksempelvis en kjennelese skal forkynnes av politiets stevnekontor om retten anser dette formålstjenelig i det konkrete tilfellet.

Det fremgår av andre ledd at retten til å få utført forkynnelsen ikke er like ubetinget for private rekvirenter, men av plasshensyn vil dette ikke bli omtalt ytterligere.

⁷⁶ Bøhn (2000) s. 518.

⁷⁷ Ibid s. 518.

⁷⁸ Bøhn (2000) s. 519.

⁷⁹ Se også NOU 1980:12 s. 219.

⁸⁰ Se kapittel 4 for oversikt over hvilke dokumenter som etter loven skal forkynnes.

7.5 Forkynnelsen: De innledende forutsetningene

7.5.1 Forkynnelsen skal primært skje direkte overfor adressaten

I henhold til dstl. § 168 første punktum skal stevnevitneforkynning ”så vidt mulig” skje direkte overfor vedkommende personlig. Dette kalles gjerne *personlig forkynning*. Denne hovedregelen må sies å være begrunnet ut fra formålet med forkynningsreglene: Både avsender og mottaker vil få større grad av sikkerhet for at informasjonen virkelig når fram når den overbringes direkte til adressaten.

Bestemmelsen forutsetter imidlertid at stevnevitnet isteden kan forkynne for *tredjemann* etter § 169 i tilfeller hvor personlig forkynning *ikke er mulig*. I sistnevnte bestemmelse er adgangen til bruk av tredjemannsforkynning også nedfelt, men her er formuleringen noe videre og også mer konkret: Det anføres her som tilstrekkelig at adressaten selv *ikke treffes på bopel eller arbeidssted*.

Hovedreglene for personlig forkynning blir temaet i de følgende avsnittene, men mange av disse bestemmelsene gjelder også ved forkynning for tredjemann. Særreglene som gjelder spesielt for tredjemannsforkynning vil bli behandlet under avsnitt 7.7.

7.5.2 På hvilket tidspunkt kan forkynnelsen utføres?

Stevnevitnet kan ikke velge å oppsøke adressaten på et hvilket som helst tidspunkt. § 167 slår fast at på helligdager og utenfor alminnelig dagstid ”bør forkyndelsen ikke foregaa uten nødvendighet”. Forkynnelsen skal med andre ord primært utføres på dagtid - hverdager.

En søker med dette å avveie behovet for en effektiv gjennomføring av forkynningsoppdragene opp mot borgernes ønske om å ikke bli oppsøkt til tider hvor henvendelsen vil oppleves som ekstra forstyrrende.

Det første spørsmål som reiser seg er hva som ligger i begrepene *helligdager* og *alminnelig dagstid*?

Helligdager defineres i § 2 i lov om helligdager og helligdagsfred. Det fremgår her at blant annet søndager, nyttårsdag, de tradisjonelle helligdagene i jul og påske og tilsvarende dager omfattes. Lov om 1. og 17. mai likestiller disse to datoene dager med søndag, og disse dager rammes følgelig også av dstl. § 167.

Praktisk sett viktig er at *lørdag* ikke defineres som helligdag i henhold til loven, og omfattes derfor ikke av begrensningen i § 167.⁸¹

Alminnelig dagtid må forutsettes å være brukt som motsetning til kveldstid, men kan i følge juridisk teori ikke tolkes for strengt. Det må være adgang til å forkynne for mottakeren etter at vedkommende er kommet hjem fra alminnelig dagtidsarbeid.⁸² Alten uttrykte at alminnelig dagtid må omfatte den del av døgnet da man uten påtrengende forstyrrelser kan henvende seg til folk i forretningsanliggende.⁸³ Det må som en ser utøves et visst skjønn.

§ 167 gir ved ”nødvendighet” adgang til å likevel forkynne på de tidspunktene som en i utgangspunktet skal unngå, og dette er et viktig forbehold i bestemmelsens rekkevidde. I praksis ser en at mange personer er vanskelig tilgjengelig i de periodene hvor forkynnelsene primært skal foretas. Det kan da ikke være i strid med § 167 om forkynnelsen i slike tilfeller isteden foretas utover kvelden eller på en søndag. Dette må anses ”nødvendig” for å få forkynnelsen gjennomført. Mange vil nok også foretrekke å

⁸¹ Se også Rt. 1988 s. 1052.

⁸² Bøhn (2000) s. 520.

⁸³ Ibid s. 520.

motta dokumentene selv på kvelden fremfor at politiet møter opp på arbeidsplassen på dagen, eller leverer dokumentene til for eksempel en slektning på bopel.⁸⁴

Tilsvarende vil stevnevitnet ofte motta forkynningsoppdrag fra rekvirenten med korte frister. Hvis en av denne grunn må forkynne på kveld/helligdag for å sikre at mottakeren eksempelvis får en stevning innen lovens frist på tre dager, må en kunne si at det et var *nødvendig* etter loven.

I følge Rt 1988 side 1052 utgjør § 167 uansett ikke et *forbud* mot forkynnelse på en helligdag. En slik forkynnelse skal anses lovlig fra forkynningstidspunktet selv om dette er på eksempelvis en helligdag.⁸⁵

7.5.3 Hvor kan forkynnelsen skje?

Hovedregelen er i følge dstl. § 168 første punktum at forkynnelsen helst skal skje på adressatens *bopel* (7.5.3.1) eller stadige *arbeidssted* (7.5.3.2), og dette følger også av forskriftens § 8 tredje ledd, første punktum. For en forretningsdrivende kan en dessuten, i henhold til § 170, under gitte forutsetninger også forkynne på dennes *forretningssted* (7.5.3.3).

Dette utgangspunktet må sies å samsvare med de stedene hvor en person må akseptere å bli brydd med slike henvendelser, og de korresponderer også med steder som stevnevitne normalt kan forvente å finne vedkommende.

⁸⁴ NOU 1980:12 s. 221.

⁸⁵ Oppdragsgiver skal i så fall varsles, jfr. forskriftens § 7.

I følge forarbeidene kan stevnevitnet fritt velge mellom bopel og arbeidsplass ut fra hva som anses mest hensiktsmessig i det enkelte tilfelle.⁸⁶ Jeg vil i det følgende søke å utpensle innholdet i disse to begrepene, og som vi skal se vil denne avgrensingen også spille en rolle ved tredjemannsforkynning.

7.5.3.1 Hva regnes som bopel

I følge Bøhn må det antas at forkynningsreglenes bopelsbegrep tilsvare det vi finner i tvistemålslovens vernetingsregler.⁸⁷ Dette synet støttes også i NOU 1980:12.⁸⁸ Det vises i denne sammenheng til Rt 1988 side 1110 hvor følgende uttales om begrepet:

”Når det gjelder norsk internasjonal privatrett, har det vært uttalt at ”en persons domisil(er) det sted der han faktisk har slått seg ned i den hensikt å bli boende der varig, dvs det sted som til vanlig betegnes som hans heim” jf Ot.prp.nr. 19 for 1962-63 side 11 (til tvistemålsloven §419 a). Noe entydig bopelsbegrep som gjelder i alle rettslige relasjoner, kan ikke oppstilles (...) Det er ikke til å unngå at begrepet i noen grad må få et innhold som er formålsbestemt, og at spørsmålet om det foreligger bopel i tvilstilfelle vil måtte bero på en helhetsvurdering som i atskillig grad vil kunne bli skjønnsmessig.”

Som en ser vil *formålet* med reglene være avgjørende ved tolking av bopelsbegrepet. I forhold til forkynning er det avgjørende at bopelsbegrepet reflekterer det stedet vedkommende rent *faktisk* har sitt opphold. I NOU 1980:12 påpekes det således at det vesentligste er å nå *vedkommende personlig* så spørsmål om hvor vedkommende har sin formelle tilknytting, for eksempel hvor hans eiendeler befinner seg, vil ha mindre betydning her enn i forhold til vernetingsspørsmål. Det nevnes her som eksempel at

⁸⁶ Civilprosesskomisjonens utkast s. 103.

⁸⁷ Bøhn (2000) s. 523.

⁸⁸ Se s. 222.

overnattingsstedet på arbeidsstedet til en ukependler må kunne anses som bopel i henhold til forkynningsreglene.⁸⁹

Det fremgår videre her at et midlertidig fravær normalt ikke vil få betydning i forhold til bopelsbegrepet. Fravær på grunn av forretningsreise vil således ikke medføre at vedkommendes hjem mister betydning som bopel, se Rt. 1930 side 615.

Rekvirenten oppgir ofte mottakerens *folkeregistrerte adresse* i sitt begjæringsbrev, men stevnevitnets lokaliseringsarbeid avdekker ofte at vedkommende bor et helt annet sted. Det oppstår da spørsmål om hvilke av disse som skal regnes som bopel. Det synes å være enighet både i juridisk teori⁹⁰ og rettspraksis om at det er det *faktiske oppholdsstedet* og ikke den folkeregistrerte adresse som er avgjørende. Prinsippet knesettes i Rt. 1991 side 905, hvor det legges til at registrering i folkeregisteret utelukkende tjener som et bevismoment. Saken gjaldt bopelsbegrepet i henhold til tvml. § 18, men i henhold til det overfor anførte utgangspunktet bør tolkningen være anvendelig også i forhold til forkynningsreglene.

Kapittel 1 i forskrift om folkeregistrering inneholder definisjonsbegreper som kan gi noe veiledning, men en må ta i betraktning at hensynene bak disse reglene ikke er de samme som gjelder for forkynningsreglene. Det fremgår av § 2 at personer i utgangspunktet regnes som bosatt der de regelmessig tar sin døgnhvile.

Enkelte mottakere av strafferettsdokumenter lever et omflakkende liv, og kan oppgi *flere adresser* som bopel, eksempelvis hos foreldre, venner og kanskje på ulike hospitser. Det fremgår av rettspraksis⁹¹ at en person kan ha bopel flere steder i forhold til prosesslovgivningen, og dette må tolkes slik forkynnelsen kan foregå på flere av

⁸⁹ NOU 1980:12 s. 222.

⁹⁰ Bøhn (2000) s.523.

⁹¹ Rt. 1991 s. 818.

vedkommendes oppholdssteder på det aktuelle tidspunkt så lenge de i seg selv tilfredsstiller kravene til bopel.

7.5.3.2 Stadig arbeidssted

Juridisk litteratur beskriver *stadig arbeidssted* som det stedet hvor adressaten på tiden for forkynnelsen regelmessig er tilstedet for å utføre sitt arbeid.⁹² Kravet til *stadig* arbeidssted må innebære at et sporadisk arbeidsforhold, eksempelvis hvis vedkommende er vikar som kun kalles inn i høysesonger, ikke kan tilfredsstille kravet til stadig arbeidssted.

7.5.3.3 På forretningssted

Hvis adressaten er forretningsdrivende kan man i henhold til § 170 forkynne på dennes forretningssted. Forutsetningen er at saken, som forkynnelsen gjelder, stammer fra vedkommendes forretningsvirksomhet. I følge Alten omfatter begrepet forretningsdrivende enhver person eller foretak som driver næringsvirksomhet.⁹³ Som forretningssted regnes kontorer, utsalgssteder, fabrikker, verksteder og andre driftssteder hvor det rent faktisk drives virksomhet.⁹⁴

§ 170 har nok primært sin praktiske funksjon i forhold til *sivile* saker knyttet til adressatens forretningsvirksomhet, men bestemmelsen kan også være relevant for straffesaker om den kriminelle handlingen stammer fra selve virksomheten, eksempelvis ved økonomisk kriminalitet. Se Rt. 2002 side 1266.

⁹² Bøhn (2000) s. 523.

⁹³ Alten (1961) s. 135.

⁹⁴ Bøhn, Norsk lovkommentar, note 544, dstl.

Ordlyden tilsier at forkynnelse etter § 170 på adressatens forretningssted er tillatt selv om dette ikke er stedet vedkommende selv utfører sitt daglige arbeid fra. Dette må sies å være bestemmelsens selvstendige betydning ved siden av § 168.

7.5.3.4 Unngå offentlige steder

Hovedregelen om å fortrinnsvis kontakte mottakeren på bopel eller arbeidsplass/forretningssted spesifiseres ytterligere i forskriftens § 8 tredje ledd, andre punktum. Det følger av denne bestemmelsen at med mindre det er nødvendig bør en ikke forkynne på offentlig gate, forlystelses- eller bevertningssteder, eller steder eller under forhold da det vil være forbundet med særlig ulempe eller ubehag for mottakeren. Bakgrunnen for denne begrensningen er at det må regnes å være mer plagsomt å bli kontaktet av stevnevitner på et offentlig sted hvor det kanskje er mange personer som observerer opptrinnet. Det gjelder ikke minst om det er uniformert politi som utfører oppgaven.

7.5.3.5 Forkynnelse er likevel gyldig uansett sted

Hovedregelen i § 168 første ledd, første punktum, samt forskriftens § 8 er ordensregler⁹⁵ som etter ordlyden åpner for at en i spesielle tilfeller også kan foreta forkynnelser på andre steder.

Dette bekreftes i andre punktum i § 168 som slår fast at så lenge forkynnelsen skjer for adressaten personlig er den gyldig uansett hvor vedkommende påtreffes.

Dette åpner for effektive gjennomføringer av forkynnelsene i tilfeller hvor hovedregelens normale hensyn, eksempelvis diskresjon, ikke gjør seg gjeldende. Så lenge adressaten selv er villig til det kan en eksempelvis be denne selv komme til stevnevitnets kontor.

⁹⁵ Bøhn (2000) s. 522.

Forkynning i politiets arrest, når vedkommende av ulike grunner er innbrakt eller pågrepet, er også en svært praktisk og ressursøkonomisk løsning, selv om innslaget av frivillighet er mindre tilstedet i slike tilfeller.

7.6 Forkynnelsen: Gjennomføringen

7.6.1 Gjengivelse av dokumentets innhold

Selve forkynningen foregår i korte trekk ved at stevnevitnet overleverer dokumentene til adressaten og gir en kort muntlig gjengivelse av hva disse inneholder.

Adressaten kan, i henhold til § 174 første ledd, kreve at stevnevitnet enten leser opp hele innholdet eller gjengir hovedtrekkene. Stevnevitnet har likevel bare plikt å lese opp hele innholdet hvis *mottakeren forlanger* dette, se Rt. 1950 side 928 hvor manglende opplesing ikke ble ansett å være en feil.

Det fremgår av juridisk teori at *lange dommer* likevel ikke kan kreves opplest.⁹⁶ Dette er praktisk begrunnet ettersom dommer kan være på mange titalls sider og en opplesning således vil kreve uforholdsmessig mye tid fra det offentliges side, sammenholdt med den rettsikkerhetsgevinsten mottakeren ville oppnådd. Dette kan ikke anses å være spesielt inngripende ettersom mottaker uansett vil kunne ha tid til å sette seg inn i dommen i løpet av ankefristen.

⁹⁶ Bøhn (2000) s. 534.

7.6.2 Adressaten nekter å motta dokumentet

Stevnevitnet bringer som kjent ikke bare gode nyheter, og reaksjonene fra adressatenes side kan være svært forskjellige. Alt fra høflig avvisning til irrasjonelt sinne som kulminerer med at stevnevitnet får papirene kastet etter seg.

Adressaten har ikke adgang til å nekte å motta dokumentet,⁹⁷ men i tilfeller hvor dette skjer gjelder reglene i § 174 andre ledd. Første punktum slår fast at i så fall kan stevnevitnet legge dokumentet til avhenting på rettens kontor, nærmeste poststed, eller på annet høvelig sted.

Hvis adressaten avslår å fysisk motta dokumentet, eventuelt nekter å åpne døra, har stevnevitnet anledning til å legge dokumentet igjen på adressen, eksempelvis i postkassen eller i dørsprekken. Å ta dokumentet med tilbake til rettens kontor eller nærmeste poststed må sies å være mindre praktisk.

Dette begrunnes i at adressaten ikke skal kunne trenere saksgangen ved å eksempelvis holde seg innendørs hver gang stevnevitnet kommer på besøk. Hensynet til rettsikkerheten må sies å være varetatt ved at han faktisk blir gjort kjent med at dokumentene nå er brakt til hjem til han eller henne. Se Rt. 2004 side 1489, hvor det ikke anføres betenkeligheter mot at stevnevitnet kommuniserte med adressaten via mobiltelefon fra utsiden av huset, ettersom denne nektet å åpne døren. Dokumentet ble da lagt igjen i postkassen. En annen mangel ved denne forkynnelse gjorde den likevel ugyldig.

En betingelse for å forkynne i henhold til § 174 andre ledd under situasjoner som nevnt ovenfor er for det første at en "saavidt mulig" opplyser hvor adressaten kan finne dokumentet, se andre punktum. En skal for eksempel informere om at dokumentet legges i postkassa.

⁹⁷ NOU 1980:12 s. 221.

Stevnevitnet skal i tillegg opplyse at forkynnelsen med dette anses å være utført. Begrunnelsen for dette kravet er at en person som står i vinduet og i utvetydige ordelag ber stevnevitnet komme seg bort fra eiendommen lett kan tenke at han på denne måten avverget gjennomføringen av forkynnelsen. Han eller hun vil dermed lett ignorerer eksempelvis ankefristen på den dommen stevnevitnet har lagt igjen i postkassa. Informasjonsplikten i bestemmelsen er ment å skulle avfeie denne tvilen.

I siste punktum fremgår dessuten følgende særregel: ”Gjælder det indkaldelse til personlig møte, skal stevnevidnet tillike saavidt mulig meddele ham indholdet av skriftet.” *Innkallelse til personlig møte* omfatter stevninger til ulike rettsmøter, og meningen er sannsynligvis at stevnevitnet også skal opplyse om tid og sted for oppmøtet.

7.6.3 Forkynningstidspunktet

I følge § 160 andre ledd skal dokumentet ”*overgives til*” eller ”*stilles til raadighet for*” adressaten, og denne handlingen representerer også tidspunktet for forkynnelsen.⁹⁸ Se Rt. 1955 side 829.

Jo Hov anfører at forkynnelsen anses for å ha funnet sted ”*i det øyeblikk dokumentet overgis, leses opp o.l.*”⁹⁹

Dette innebærer normalt at dokumentet anses som forkynt i det øyeblikk forkynnelsen er lovlig gjennomført i henhold til de reglene som er anført ovenfor. Det vil i praksis normalt si når adressaten fysisk har mottatt dette og fått den nødvendige tilleggsinformasjonen, men

⁹⁸ Se også Alten (1961) s. 130.

⁹⁹ Hov

regelen gjelder også i de tilfeller hvor adressaten nekter å ta i mot dokumentet, jfr. § 174 andre ledd.¹⁰⁰

I følge juridisk litteratur er det i tilstrekkelig at dokumentet er *kommet fram* til adressaten. Det kreves følgelig ikke at det er kommet til vedkommendes kunnskap.¹⁰¹ Men i tilfeller hvor dokumentet ikke er kommet til vedkommendes kunnskap, kan *årsaken* til dette få betydning ved vurdering av oppreising for eventuelt uteblivelse eller rettstap som følge av dette.¹⁰²

7.7 Særregler for forkynning for tredjemann

Hvis adressaten ikke påtreffes kan man under bestemte forutsetninger likevel utføre forkynningen ved å levere dokumentet til en person tilhørende en viss krets av adressatens nærstående, jfr. §§ 169-171. Stevnevitnet slipper dermed å komme tilbake for å slutføre oppdraget når adressaten har returnert, og regelen bygger således på et kompromiss mellom krav til adressatens rettsikkerhet og behovet for effektivitet.

7.7.1 Tredjemannsforkynning: Sted og personkrets

I tillegg til *personellmessige* begrensninger er det også angitt *stedlige* betingelser i de nevnte bestemmelser. De utvalgte reglene bygger på skal bidra til at adressaten på en raskest og mest mulig sikker måte skal få dokumentene formidlet.¹⁰³ De angitte personene

¹⁰⁰ NOU 1980:12 s. 228.

¹⁰¹ Bøhn (2000) s. 504.

¹⁰² Ibid. s. 504.

¹⁰³ Civilprosesskommisjonens utkast (1902) s. 103.

tilhører også den gruppen en bør kunne forvente en viss samarbeidsvilje fra ved utførelse av en offentlig tjenestehandling mot adressaten.

I det følgende vil jeg søke å klargjøre *hvor* og *overfor hvem* tredjemannsforkynnelse kan utføres.

7.7.1.1 På bopel eller arbeidssted: Overfor personer av samme husstand

§ 169 første ledd gir for det første adgang til tredjemannsforkynnelser overfor personer som tilhører *samme husstand* som adressaten, så lenge forkynnelsen foregår *på bopel eller arbeidsplass*. Se avsnitt 7.5.3.1 og 7.5.3.2 for nærmere beskrivelse av uttrykkene bopel og stadig arbeidssted.

Det fremgår av juridisk litteratur at begrepet *samme husstand* omfatter personer i samme husholdning og vil således typisk omfatte foreldre, søsken, ektefeller og barn som bor sammen med adressaten. At samboere også faller inn under uttrykket fremgår av Rt. 1997 side 740. Familiebånd og slektskap er imidlertid verken en nødvendig eller tilstrekkelig forutsetning.

Det følger av teorien at barn som har flyttet hjemmefra tilhører samme husstand når de er hjemme på ferie. Andre gjester omfattes imidlertid ikke av begrepet. Foreldre og barn som lever i hver sin del av en generasjonsbolig kan ikke sies å tilhøre samme husstand,¹⁰⁴ og dette gjelder også to ektefeller som har flyttet fra hverandre selv om de formelt sett ikke er separert eller skilt.

¹⁰⁴ Se likevel avsnitt 7.7.1.2.

7.7.1.2 På bopel: Husvert, huseier, den som fører tilsyn med bolig

Andre ledd utvider kretsen av personer en kan forkynne for i adressatens fravær.

Forutsetningen er at forkynnelsen skjer på bopel, og forskjellen fra første ledd er følgelig at en ikke kan forkynne overfor denne, noe mer perifere, kretsen på adressatens arbeidssted.

Det fremgår av første punktum at forkynnelsen, i tillegg til husstandsmedlemmer, også kan gjøres overfor *den adressaten bor hos*, eller en voksen *person av denne husstand*. Hvis adressaten eksempelvis er hybelboer kan en altså forkynne for hybelutleier eller medlem av hybelutleiers husstand. Husstandsbegrepet må forståes på samme måte i denne forbindelse som etter første ledd.¹⁰⁵

En kan også forkynne for *huseieren* hvis denne bor på stedet, jfr. andre punktum.

Eksempler på dette kan være at en kan forkynne for eier av en generasjonsbolig eller bolig med utleieleiligheter når adressaten bor i en separat del av denne.

Forskjellen mellom første og andre punktum er ikke åpenbar, men sontringen ligger nok i at etter første punktum bor adressaten mer eller mindre sammen med vedkommende, typisk i et leid rom/hybel (uten å være del av husstanden), mens etter andre punktum bor adressaten i en selvstendig boenhet. Det er følgelig i sistnevnte tilfelle uttrykkelig nedfelt krav om at tredjemann også skal bo på dette stedet, mens en slik betingelse er overflødig å nevne etter første punktum. I følge juridisk litteratur er kravet til at huseier skal bo på samme sted som adressaten en *forutsetning for forkynnelsens lovlighet*, ettersom dette har betydning for sannsynligheten for at dokumentet når fram til adressaten.¹⁰⁶

Etter andre punktum er det også krav om at mottaker *eier* boenhetene som både vedkommende selv og adressaten bor i.

¹⁰⁵ Bøhn (2000) s. 524.

¹⁰⁶ NOU 1980:12 s. 233.

I henhold til andre punktum kan en også forkynne overfor en som på huseiers vegne fører tilsyn med huset. Også i dette tilfellet er det et krav at vedkommende selv bor på stedet. Eksempel på dette kan muligens være at huseier er bortreist, og mottakeren midlertidig bor på stedet for å ta seg av huset. Selv om en vaktmester har leilighet i eksempelvis samme borettslaget som adressaten omfattes han normalt ikke av dette alternativet, da kravet til å føre tilsyn normalt ikke vil være tilstrekkelig tilfredsstilt.¹⁰⁷

7.7.1.3 På stadig arbeidsplass: Arbeidsleder og betjent

På adressatens arbeidssted kan en i følge tredje ledd forkynne for arbeidsherren, arbeidsformann, eller ”om det er et kontor, for en betjent, som er ansat der.”

I begrepene **arbeidsherre** og **arbeidsformann** ligger det, i henhold til Hove, at den som mottar dokumentet på adressatens vegne må være dennes *overordnet* i direkte linje. Dette innebærer at en arbeidsleder sannsynligvis ikke kan motta forkynnelsen på vegne av ansatt på en sideordnet avdeling. Dette må begrunnes i hensynet til at den som mottar dokumentet forutsettes å lett kunne nå rette vedkommende. Det noe gammelmodige uttrykket *arbeidsherre* må i henhold til teorien muligens omfatte den daglige ledelsen av virksomheten, herunder også personalledelsen.¹⁰⁸

Slik ordet **betjent** er anvendt i tredje ledd kan det neppe forstås slik at det inkluderer enhver ansatt på arbeidsplassen. I følge Bøhn omfattes sannsynligvis personer med en viss utadrettet servicefunksjon, eksempelvis ansatte i virksomhetens resepsjon samt ansatte med sekretærfunksjoner i den delen av virksomheten hvor adressaten jobber. En må også kunne forkynne for adressatens egen sekretær eller forværelsestjeneste. Denne sontringen stemmer også med hensynene bak reglene, da dette er funksjoner som normalt har god

¹⁰⁷ Bøhn (2000) s. 524.

¹⁰⁸ NOU 1980:12 s. 222.

oversikt over medarbeiderne på stedet, og hvor informasjonsflyt allerede er en del av ansvarsområdet.

I henhold til en noe foreldet ordlyd kan en få inntrykk av at disse utgangspunktene kun gjelder i de tilfeller hvor arbeidsplassen er et *kontor*. Formålet med bestemmelsen tilsier imidlertid at dette også må gjelde utover det en tradisjonelt legger i begrepet. Hensikten er som kjent at stevnevitne skal kunne løse forkynningsoppdraget på tross av at adressaten ikke er tilstedet. Dette vil være like aktuelt i eksempelvis en salgsbedrift med tilsvarende resepsjons/sekretærtjeneste som på et kontor. Dette utgangspunktet samsvarer også med juridisk teori.¹⁰⁹

7.7.1.4 På forretningssted: Betjent

I henhold til § 170 kan en utføre forkynnelse for en forretningsdrivende på dennes forretningssted. Andre punktum gir anledning til å forkynne for en ”betjent”¹¹⁰ som er ansatt der, hvis vedkommende ikke selv er tilstedet. Også ved tredjemannsforkynnelse etter denne bestemmelsen er det en forutsetning at forkynnelsen skjer som følge av *sak knyttet til adressatens forretningsvirksomhet*.

Når et fast forretningssted ikke kan påvises kan en, i henhold til andre ledd, forkynne for person som stadig er tilstedet på adressatens *siste faste forretningssted*. Det forutsettes at det ikke har gått mer enn seks måneder siden adressaten selv benyttet det som forretningssted. Det vil typisk være ny eier, leietaker, eventuelt dennes ansatte, som kan bli pålagt å motta dokumentene i henhold til regelen.

Bestemmelsen i andre ledd må sies å være nokså vidtgående, men bygger sannsynligvis på at man i saker mot forretningsdrivende som springer ut at selve virksomheten kan oppleve

¹⁰⁹ Bøhn (2000) s. 525.

¹¹⁰ Se avsnittet ovenfor.

at forretningen er avviklet og fraflyttet før nødvendige forkynnelser er blitt gjennomført. I slike tilfeller er regelen effektiv.

7.7.1.5 På midlertidig oppholdssted: Husstandsmedlem eller den adressaten bor hos

Ved forkynnelse i straffesaker er det ikke uvanlig at adressaten verken har fast bopel eller arbeid/forretningssted, og hovedreglene i §§ 168-170 passer i så fall dårlig. § 171 gir imidlertid retningslinjer i slike tilfeller: Under forutsetning av at stevnevitnet har gjort forgjeves forsøk på å finne vedkommende personlig, kan forkynnelsen foretas på hans *midlertidige oppholdssted* for en voksen person av samme husstand eller for den han oppholder seg hos, eller for en voksen person av dennes husstand. Se tidligere drøftelser om disse begrepene.

Midlertidig oppholdssted kan eksempelvis være hotell, hospits og sporadisk overnatting hos bekjente. Det må i følge Bøhn være tilstrekkelig at vedkommende overnatter på stedet for tiden.¹¹¹

Bestemmelsen åpner for en praktisk problemstilling: En stor klientgruppe for politiets stevnevitner i Oslo har midlertidige opphold i byens hospitser, og forkynningsoppdragene medfører gjerne mange bomturer til slike steder ettersom adressaten ikke nødvendigvis er inne på aktuelt tidspunkt. Spørsmålet er om forkynningsoppdraget i slike tilfeller på en enkel måte kan løses ved å forkynne for vekten/resepsjonisten på stedet med hjemmel i bestemmelsens uttrykk ”den, han oppholder sig hos”?

Det ligger til hospitsvaktens arbeidsplikt å føre oppsyn med beboerne, og ettersom vedkommende har god oversikt over når adressaten er hjemme igjen vil det således være

¹¹¹ Bøhn (2000) s. 531.

enkelt å raskt få utlevert dokumentet. De lege ferenda ville en slik arbeidsdeling også medføre en effektivisering av offentlige ressurser ettersom en enkel overleveringsekspedisjon fra vaktens side ville spart stevnevitnet for mange kjøreoppdrag.

Ordlyden taler imidlertid muligens i motsatt retning. En tilfeldig ansatt kan sannsynligvis ikke anses som den adressaten *oppholder seg hos*, ettersom relasjonen mellom beboer og ansatt i en slik boform ikke vil være så tett som lovens uttrykk forutsetter. Ordlyden er sannsynligvis utformet med tanke på at tredjemann selv disponerer (eier/leier) stedet adressaten bor på. Uttrykket ”voksen person av dennes *husstand*”, i siste setning, trekker også i retning av at loven i utgangspunktet er rettet mot en ikke-profesjonell relasjon mellom adressat og tredjemann.

Som en har sett i de andre bestemmelsene som hjemler tredjemannsforkynnelse er de utformet slik at den som får overlevert dokumentet *selv personlig* skal foreta leveringen direkte til adressaten, og dette har sammenheng med både instrueringen og de personlige og straffebelagte forpliktelsene som følger med denne oppgaven.¹¹² På et hospits eller hotell vil det gjerne være en annen vakt på jobb når adressaten dukker opp, og en forkynnelse utført av *denne personen* tilsier at overleveringsrekken blir lengre enn lovens hensyn og systematikk for øvrig gir rom for.

Dette tilsier nok at en sannsynligvis ikke kan overlate dokumentet til hotell- og hospitsbetjening, og resonnementet samsvarer også med konklusjonen i juridisk teori.¹¹³

¹¹² Se avsnitt 7.7.2.

¹¹³ Bøhn (2000) s. 532.

7.7.1.6 Tredjemannsforkynnelse andre steder enn angitt i loven – særlig om forkynnelse på stevnevitnets kontor

En svært praktisk problemstilling oppstår når adressaten har fått beskjed om å komme på lensmannskontoret eller politihuset for å hente dokumentene sine, men hvor eksempelvis en hjelpsom bror eller far isteden dukker opp på dennes vegne. Spørsmålet er om en kan levere ut papirene i slike situasjoner og anse forkynnelsen som utført, på tross av at forkynnelsen ikke skjedde på bopel, arbeids- eller forretningssted.

Ordlyden i §§ 169 – 171 synes klar. Tredjemannsforkynnelsen skal skje på de i loven angitte steder. Rettspraksis åpner imidlertid for en videre tolkning. I Rt. 1972 side 638 beskrives et tilfelle hvor kona til adressaten møtte opp på lensmannskontoret og fikk forkynt en dom på vegne av ektefellen. Lagmannsretten uttalte i den forbindelse:

”Den omstendighet at hun frivillig innfant seg på lensmannskontoret for der å få dommen forkynt for seg, kan etter lagmannsrettens oppfatning ikke gjøre forkynnelsen ugyldig når forholdet er at den iallfall hadde vært gyldig om hun hadde mottatt den stående i sin husdør. Annerledes ville forholdet muligens kunne ha stillet seg om forkynnelsen var utført for henne under et tilfeldig besøk i annen anledning på lensmannskontoret, men her innfinner hun seg der frivillig for å få forkynnelsen foretatt idet hun velger heller å gjøre det enn å motta forkynnelsen på bopel...”

Kjæremålsutvalget sluttet seg til denne uttalelsen og føyde til: *”En forkynnelsen foretatt overfor en syk parts ektefelle etter avtale på lensmannskontoret skjer derved på et sted som tilfredsstiller de krav som i så måte stilles i domstolsloven.”*

Dommen synes å stride mot klar ordlyd, men i denne vurderingen er det naturlig å se på hensynene bak denne begrensningen: For det første skal kravet til å levere dokumentet i

hjemmet eller på jobb medføre at sjansen for at adressaten faktisk får dokumentet øke ved at avlevering skjer på et sted som denne presumptivt selv vil oppsøke i løpet av kort tid.

Et annet hensyn kan være at tredjemann, som i utgangspunktet er uforstående i saken, skal vernes mot å bli oppsøkt hvor som helst av stevnevitnet, eksempelvis på offentlige steder. Vi har allerede sett at adressaten selv til en viss grad er beskyttet mot å bli kontaktet på steder hvor forkynnelsen kan oppleves særlig forstyrrende, og dette må i enda større grad gjelde tredjemann.

Disse hensynene må sies å likevel bli varetatt i den nevnte saken. Ved at ektefellen tar seg bryet med å møte opp på lensmannskontoret for å hente dokumentene må en anta at motivasjonen for å få dette overbrakt adressaten er stor. Ettersom hun møtte *frivillig* vil hensynet til å ikke bli forstyrret med en slik forpliktelse utenfor bopel heller ikke anses å være problematisk.

I henhold til dommen og hensynene bak reglene i § 169 kan løsningen bli det motsatt om vedkommende egentlig kom i et annet ærend, og stevnevitnet ønsket å benytte anledningen til å utføre en tredjemannsforkynnelse.

Disse synspunktene støttes også av juridisk litteratur. I NOU 1980:12 slås det fast at det neppe kan ha betydning for gyldigheten av forkynnelsen at den foretas andre steder enn angitt i § 169. Forkynning må, i henhold til Hove, kunne foretas på stevnevitnets kontor også overfor ektefelle og ”arbeidsherre”, men en kan ikke *pålegge* noen å møte opp på stevnevitnets kontor for å motta forkynning. Det anføres som begrunnelse at forkynningsstedet har liten betydning for sannsynligheten for at dokumentet når fram til adressaten.¹¹⁴

¹¹⁴ NOU 1980:12 s. 233.

Vi kan derfor konkludere med at i henhold til rettspraksis, teori og reelle hensyn må det være anledning å forkynne for personene i kretsen som er angitt i §§ 169 – 171, selv om dette skjer på et annet sted enn loven gir anvisning på.

7.7.1.7 Mottaker må være en voksen person

Det følger av bestemmelsene som hjemler tredjemannsforkynnelse at personen som får overlevert dokumentet på adressatens vegne må være ”voksen”. Begrensningen fremgår uttrykkelig i § 169 første ledd, første punktum i andre ledd, § 170 andre ledd, samt § 171, men behovet for at mottaker har nådd et viss modenhetsnivå må sies å gjelde alle tilfeller hvor dokumentet overleveres tredjemann. De øvrige reglene i bestemmelsen omfatter uansett huseier og medarbeider/sjef og en har sannsynligvis derfor ansett det som overflødig å nedfelle at disse må være *voksen* i denne sammenheng.

Spørsmålet som reiser seg blir følgelig hvilke nedre aldersgrense som må innfortolkes i ”voksen person”.

I en eldre Høyesterettsdom, gjengitt i Rt 1928 side 429, fremgår det at ”voksen” i denne sammenheng må likestilles med 15-årsgrensen som den gang gjaldt for å være ”*vidnedyktig*”. I følge Alten er denne sammenligningen ikke holdbar, og han mener aldersgrensen bør være 18 år som følge av de alvorlige plikter som følger ved å motta forkynning på vegne av andre.¹¹⁵

Også nyere juridisk litteratur taler for at begrepet ”voksen person” må innebære en 18-årsgrense, men det legges til at dette fortsatt anses usikkert.¹¹⁶

¹¹⁵ Alten (1961) s. 134.

¹¹⁶ Bøhn (2000) s. 524.

I praksis opererer Oslo politidistrikt med en 18-årsgrense på dette felt, og dette baserer seg ikke minst på det store ansvaret som følger med plikten¹¹⁷ til å motta forkynnelser på vegne av andre. Det er lite heldig å pålegge en 15-åring et *straffebelagt* ansvar bare fordi han eller hun tilfeldigvis åpnet døra på et tidspunkt hvor ingen andre var hjemme.

I den nevnte eldre dommen sammenstilles *voksen* i forkynningssammenheng med voksen i forhold til å være ”vidnedyktig”. I motsetning til et nødvendig behov for at unge personer tidvis må vitne i retten om sine observasjoner, er det derimot ikke tilsvarende like *nødvendig* å pålegge en ellers umoden gruppe personer et straffebelagt ansvar å motta forkynnelser på vegne av andre. Stevnevitnet kan alltså velge en annen person i husstanden, eller komme tilbake senere. Det kan derfor vanskelig sies å eksistere en nødvendig parallell mellom å være *vidnedyktig* og å være *voksen* i henhold til plikten å motta dokumenter på vegne av andre.

Å forkynne for såpass unge personer rokker også ved hensynene bak forkynningsordningen, det vil si at avsender skal være trygg på at informasjon blir formidlet på en særlig sikker måte.

Jeg viser for sammenligningens skyld også til § 157 i den danske retsplejeloven som er mer presis på dette området: Her nedfelles 18 års aldersgrense. Det er også verdt å nevne at norsk rett generelt opererer med en 18-årsgrense mellom mindreårige og myndige.¹¹⁸

Jeg oppsummerer følgelig med at teori og tungtveiende reelle hensyn tilsier at en neppe bør tredjemannsforkynne for personer under 18 år, men det hefter fortsatt usikkerhet rundt dette spørsmålet.

¹¹⁷ Se avsnitt 7.7.2.

¹¹⁸ Vergemålsloven § 1.

7.7.1.8 Unngå tredjemannsforkynning overfor part i saken

Personer som i henhold til §§ 169-171 i utgangspunktet kan motta dokumenter på adressatens vegne, kan i noen tilfeller selv være tilknyttet den samme saken, eksempelvis etter anmeldte voldshandlinger i familien. Kravet til sikker formidling av dokumentet tilsier at en ikke tredjemannsforkynner i slike tilfeller. En mann som er anmeldt for vold mot ektefellen kan eksempelvis lett tenkes å unnlate å viderebringe vitnestevningen hennes.

I straffesaker (og mange sivile saker) vil det dessuten være *urimelig* å forlange at en person som kanskje har et anstrengt forhold til adressaten på grunn av saken de begge er involvert i, skal være nødt til å utføre denne formidlingsoppgaven på det offentliges vegne.

For å unngå dette slår § 172 fast at den som selv er part i saken ikke kan ta i mot forkynnelse for motparten. Begrepene part og motpart er sannsynligvis utformet med tanke på sivile saker. Innen strafferetten må det likevel i henhold til hensynene bak reglene være naturlig at begrepene anvendes analogisk på eksempelvis *siktede/tiltalte* og *fornærmede*, selv om disse i utgangspunktet ikke har formell prosessrettslig partsstatus i forhold til hverandre.

I andre tilfeller oppstår imidlertid mer uklare grenseområder. Gjelder det samme mellom siktede/tiltalte og et *ordinært vitne*, som ikke er fornærmet i saken? Et vitne er formelt sett ikke part i saken, men det er lett å se at siktede/tiltalte kan ha en egen agenda for hvorvidt han eller hun "husker" å videreformidle en vitnestevning eller ikke. Ikke minst hvis adressaten er *aktoratets* vitne kan en se at siktede/tiltalte kan ha interesse av at vedkommende ikke dukker opp til rettsmøtet. Ut fra hensynene bak reglene bør nok ikke tredjemannsforkynnelse anvendes i disse tilfellene heller. Overlevering den motsatt vei, det vil si via *vitnet* til siktede/tiltalte er sannsynligvis mindre problematisk.

Slik bestemmelsen er formulert kan det uansett synes som forbudet er rettet mot *tredjemann*, og ikke stevnevitnet. En må med andre ord forstå det slik at det er potensiell mottaker av dokumentet som i tvilstilfelle må vurdere om hans forhold til saken er i en slik

relasjon til adressaten at han må si nei til å formidle dokumentet. I utkast til lov om domstolenes ordning av 1902 var derimot formuleringen rettet mot stevnevitnet: *”I intet tilfelle kan tilstillelse ske til nogen der er modpart i den retssag som den angaar”*.¹¹⁹ Endringen i formuleringen kan tyde på en bevisst overveielse på dette punkt og at ordlyden skal tolkes bokstavelig i denne sammenheng. Dette samsvarer også med juridisk litteratur: Bøhn skriver at

*”Der hvor det ikke er åpenbart hvem som er motparter, kan det ikke være meningen at stevnevitnet skal gjøre seg opp noen mening om hvem som reelt sett er motparter i tvistene.”*¹²⁰

7.7.1.9 Valget mellom flere mulige mottakere ved tredjemannsforkynning

Hvis det i henhold til reglene overfor er flere personer som tilfredsstiller kravet til å formidle dokumentet ved tredjemannsforkynnelse skal en i henhold til forskriftens § 9 første ledd velge den som *tidligst og sikrest* kan gi vedkommende underretting om forkynnelsen.

Det må også være naturlig å ta noen diskresjonære hensyn i denne forbindelse. En tredjemannsforkynnelse i straffesak vil ofte kunne være mer sosialt stigmatiserende på en arbeidsplass enn hjemme på bopel, og som illustrasjon på dette kan nevnes tilfelle hvor dokumentets adressat ble oppsagt etter at en forkynnelse ble utført overfor arbeidsgiver. Vi ser at det i forarbeidene, i en nærliggende sammenheng, henvises til stevnevitnets *konduitemæssige avgjørelse*. I dette ligger en oppfordring til bruk av stevnevitnets sunne fornuft og vurderingsevne ved slike avgjørelser.¹²¹

¹¹⁹ Civilprosesskommisjonens utkast s. 45.

¹²⁰ Bøhn (2000) s. 533.

¹²¹ Ot.prp. nr. 1 (1910) s. 73.

7.7.2 Plikter for tredjemann

I henhold til dstl. § 175 skal den som får noe forkynt på en annens vegne uten opphold underrette adressaten om forkynnelsen og overgi dokumentet til ham, hvis han kan gjøre det uten utgift eller særlig besvær. Dette må leses slik at mottakeren har *plikt* til utføre oppdraget når stevnevitnet anmoder om dette. Forpliktelsen er uansett forankret i dstl. § 212 som setter straff for å nekte å ta i mot forkynnelsen på en annens vegne. Vedkommende kan med andre ord ikke uten videre betakke seg fordi han ikke er interessert i å bistå i saken.

Forskriftens § 9 andre ledd krever at stevnevitnet informerer vedkommende om bestemmelsene i §§ 175 og 212, og gir nødvendig veiledning i hvordan han skal utføre oppdraget.

Spørsmålet som reiser seg er hvilke konsekvenser det får om vedkommende, på tross av informasjonen om pliktene etter § 175, uttrykkelig nekter å påta seg formidlingsoppgaven. Utgangspunktet må være at det er ikke mulig å påtvinge en uvillig person et oppdrag som bygger på tillit og samarbeidsvilje. På tross av at vedkommende utsetter seg selv for straffeforfølgning etter § 212 kan en i slike tilfeller ikke forvente at dokumentet blir formidlet, og i så fall er ikke formålet med forkynningsordningen innfridd. En kan følgelig ikke anse at forkynnelsen i slike tilfeller er blitt utført, og en må derfor søke andre måter å gjennomføre denne på.

7.7.3 Forkynningstidspunktet ved tredjemannsforkynnelsen

Ved forkynning for tredjemann oppstår spørsmålet om hva som skal regnes som formelt forkynningstidspunkt. Skal en regne dette fra overleveringen av dokumentet fra

stevnevitnet *til tredjemann* eller tar en utgangspunkt i tidspunktet *adressaten selv* faktisk mottar dette fra tredjemann i ettertid?

Svaret fremgår ikke direkte av loven, men forskjellen som disse to alternativene utgjør kan få stor betydning for hvorvidt man er inne- eller utenfor de ulike fristene som forkynnelsen er utgangspunkt for.

Hove taler for siste løsning. Det fremgår av NOU:12 1980¹²² at i tilfeller hvor tredjemann informerer stevnevitnet om at adressaten ikke er tilbake på flere dager kan en ikke anse dokumentet som forkynt for adressaten før denne *faktisk har fått det*.

Rettspraksis synes imidlertid å falle ned på det motsatt standpunkt, og tar utgangspunkt i at selve forkynnelsen, med alle dens rettsvirkninger, inntreffer allerede ved overlevering til tredjemann.

I Rt. 1987 side 620 var stevningen til hovedforhandling forkynt for tiltalte far innenfor lovens frist på tre dager¹²³, mens tiltalte selv ikke ble informert før etter at forkynningsfristen for stevningen var ute. I henhold til Høyesteretts kjærmålsutvalg var forkynnelsen likevel gyldig:

”Jeg nevner innledningsvis at domfelte ikke kan høres med at han ikke var lovlig stevnet til hovedforhandlingen. Stevningen ble forkynt for hans far på deres felles bopel fredag 30 januar 1987, og dette er lovlig forkynnelse etter domstolslovens §169. Det forhold at domfelte etter det opplyste likevel ikke fikk vite om stevningen før kvelden før hovedforhandlingen, endrer ikke det forhold at det foreligger en lovlig forkynnelse.”

Dommen forutsetter at lovlig forkynnelse skjedde allerede ved overlevering til faren.

¹²² Se s. 228.

¹²³ Strprl. § 86 andre ledd, første alternativ.

I en konkurssak, gjengitt i Rt. 2000 side 702, ble forkynnelsen utført overfor en av debtors ansatte, men denne fikk ikke underrettet debitor før *etter* at rettsmøtet var avviklet. I forhold til spørsmålet om lovlig innkallelse var gjennomført drøfter kjæremålsutvalget hovedsakelig om hvorvidt stevnevitnet burde varslet adressaten direkte i etterkant i henhold til § 185. Saken viser likevel at kjæremålsutvalget anser at selve forkynnelsen har skjedd tidsnok før rettsmøtet, selv om adressaten vitterlig ikke fikk budskapet fra tredjemann før etter at fristen var ute. Det uttales blant annet:

”Lagmannsretten har lagt til grunn at forkynnelsen for den ansatte er å anse som lovlig forkynnelse etter domstolloven §169, og dette er ikke angrepet og heller ikke tvilsomt.”

Bøhn støtter også dette synet, og uttaler at forkynnelsen skjer ved forkynnelsen for tredjemann selv om adressaten får formidlet dokumentet på et senere tidspunkt eller ikke underrettes i det hele tatt. Det følger videre at dette må gjelde selv om tredjemann opplyser at det kan ta noe tid før beskjeden blir formidlet.¹²⁴

Det må følgelig slås fast at det formelle forkynningstidspunktet ved tredjemannsforkynnelse er tidspunktet når *stevnevitnet leverer dokumentet til tredjemann*.

Som en ser kan denne løsningen gi uheldige følger for adressaten. Vedkommende kan være bortreist i flere dager og dermed uforskyldt gå glipp av eksempelvis innkalling til et viktig rettsmøte. Eventuelt er ankefristen for en dom utløpt når han får informasjon.

For å forebygge denne problemstillingen gir § 185 anvisning på at stevnevitne i visse tilfelle bør kontakte adressaten i etterkant for å forvise seg om at denne faktisk har fått dokumentene. Se avsnitt 7.9 for en gjennomgang av disse reglene.

¹²⁴ Bøhn (2000) s. 526.

7.7.4 Tilfelle hvor tredjemann ikke formidlet dokumentet til adressaten

Ved å gi adgang til å forkynne via tredjemann oppstår ytterligere et ledd i formidlingskjeden fra rekvirenten. Dette innebærer at feilskjær kan oppstå uten at rekvirenten eller stevnevitne blir oppmerksom på det. Spørsmålet blir følgelig hva konsekvensen blir for selve forkynnelsen om tredjemann glemmer eller bevisst unnlater å formidle dokumentet. Anses forkynnelsen for gjennomført og gyldig i slike tilfeller?

Juridisk teori anfører at verken lov, forarbeider eller praksis løser problemstillingen, men at lovens oppbygging samt tendenser i praksis tyder på at dette er adressatens ansvar.¹²⁵

Dette samsvarer også med konklusjonen vedrørende forkynningstidspunktet ved tredjemannsforkynning, se avsnittet overfor. *Forkynningstidspunktet* fastsettes formelt allerede i det øyeblikk stevnevitnet overleverer dokumentet, uavhengig av etterfølgende hendelsesforløp.

Den danske Retspleieloven har kodifisert det samme standpunkt. Det følger av § 163 at ”*En forkyndelse er gyldig, selv om meddelelsen ikke kommer til vedkommendes kundskab.*”

Jeg slår følgelig fast at forkynning er gyldig selv om det i etterkant viser seg at adressaten rent faktisk aldri mottok dokumentet fra tredjemann.

I slike tilfeller må en imidlertid kunne påberope seg gyldig forfall fra eventuelt rettsmøte i henhold til strprl. 281 første ledd, andre pkt, jfr. § 280. I tilfelle forkynnelsen startet en ankefrist vil strpl. § 318 første ledd, punkt a kunne hindre at en for sent ankommet ankeerklæring blir avvist.

¹²⁵ NOU 1980:12 s. 233.

7.8 Forkynning ved å etterlate en meddelelse om dokumentet

Dstl. § 176 gir anvisning på hvordan en kan utføre forkynnelsen på en effektiv måte ved å legge igjen en beskjed til adressaten i tilfeller hvor denne ikke er tilstedet.

Dette fordrer etter første ledd at eventuelle personer på stedet, som i henhold til §§ 169-171 kunne bidratt til tredjemannsforkynning, enten nekter dette, eller er forhindret fra å formidle dokumentet. Bestemmelsen kan også anvendes hvis det *ikke finnes noen* på stedet som forkynnelsen kan foretas overfor.

Det følger av første ledd at meddelelsen skal være skriftlig, og det skal fremgå av meddelelsen hvor det aktuelle dokumentet kan hentes. Dette skal enten være rettens kontor, nærmeste poststed eller annet ”høvelig sted”. *Stevnevitnets kontor* kan henføres under samlebegrepet i siste alternativ.

I følge andre ledd skal stevnevitnet, hvis det aktuelle stedet er stengt eller det av andre grunner er hensiktsmessig, slå meddelelsen opp på døren eller anbringe det på en annen iøynefallende måte.

Når det gjelder forkynningstidspunktet er det tre mulige alternativer: I det øyeblikk *beskjeden avleveres på stedet*, eller på det senere tidspunkt når *adressaten mottar beskjeden*, eventuelt når han eller hun faktisk har *fått selve dokumentet*.

Ordlyd i bestemmelsens siste setning synes å forutsette at forkynnelsen skjer allerede ved avleveringen av beskjeden. Selve avleveringen omtales her som *forkyndelen*, men hvorvidt formuleringen er bevisst på dette området kan vanskelig sies sikkert.

Synspunktet støttes imidlertid opp av rettspraksis.

Rt. 1983 side 1563 omhandler tilfelle hvor en kjennelse ble forkynt ved oppslag på bopel. Adressaten var bortreist og ble ikke klar over dette før rettsmiddelfristen var ute. Lagmannsretten uttalte følgende, med tilslutning av Høyesterett kjæremålsutvalg:

”Verken domstollovens bestemmelser eller rettspraksis gir grunnlag for det syn at forkynnelse først skal anses skjedd når vedkommende har fått anledning til å gjøre seg kjent med dokumentet.”

Lagmannsretten viste til kjennelser gjengitt i Rt. 1980 side 1390 og RG. 1971 side 356. Påstanden om oppreising ble følgelig avvist. Rt. 2003 side 1281 trekker også i samme retning.

Jeg konkluderer derfor med at den formelle forkynnelsen anses skjedd når beskjeden er slått opp eller lagt igjen på annen måte i henhold til § 176, uavhengig av tidspunktet når adressaten faktisk blir klar over dette.

Det kan av denne grunn være aktuelt å varsle adressaten om forkynnelsen i etterkant, se neste avsnitt.

7.9 Varsling av adressaten

Tredjemannsforkynning og andre indirekte måter å formidle dokumentet på går til en viss grad på akkord med hensynet til en sikker forkynningsordningen. Stevnevitnet og rekvirenten får ikke en 100 prosent bekreftelse på at adressaten har fått dokumentet. Det følger derfor av dstl. § 185 at man i enkelte tilfeller skal kontakte adressaten i etterkant for å forvisse seg om at denne faktisk har mottatt dette.

Bestemmelsen slår fast at hvis en forkynning ikke er foregått for vedkommende personlig ved stevnevitne, og det er av stor betydning at den kommer riktig frem, skal vedkommende søkes underrettet om forkynningen dersom det kan gjøres i tide.

I Civilprosesskommisjonens motiver forutsettes det at denne underrettingen normalt foretas av *stevnevitnet*, men den kan begjæres av *retten*, som også selv kan utføre den.¹²⁶ I følge forarbeidene kan underrettingen skje ved post eller annen hensiktsmessig måte.¹²⁷ Under sistnevnte alternativ må en kunne henvende telefon- eller annen muntlig henvendelse, se også Hove.¹²⁸

Det følger av bestemmelsen er det må være av *stor betydning at forkynnelsen kommer fram*. Noe ytterligere spesifisering av dette uttrykket fremgår ikke, og forarbeidene bidrar så vidt jeg kan se heller ikke med annet enn å gjenta lovens ordlyd.

I kjennelse av Gulating lagmannsrett, se LG 2003 side 1158, uttales det at *innkalling til hovedforhandling i straffesak* må være et tilfelle hvor § 185 må iakttas.

Bøhn antar at det kun er forkynnelse av ulike *innkallelser* som kvalifiserer til varsling i henhold til § 185. Eksempelvis stevning til rettsmøter. Han mener forkynnelse som utløser rettsmiddelfrister, for eksempelvis forkynning av dom, faller utenom. Dette følger ikke av ordlyden, men hans argumentasjon virker rimelig: Det kan ikke være meningen at retten skal varsle adressaten om at en rettsmiddelfrist er i ferd med å gå ut, selv om overholdelse av denne skulle være av stor betydning for vedkommende.

¹²⁶ Se s. 103.

¹²⁷ Ot.prp. nr 1 (1910) s. 74.

¹²⁸ NOU 1980:12 s. 223.

8 Generelt om feil ved forkynnelse

Jeg har underveis i framstillingen forsøkt å angi konsekvensene ved mangelfulle forkynnelser i enkelte praktiske typetilfeller. Jeg vil i det følgende søke å trekke opp noen *generelle* retningslinjer i forbindelse med denne type feil.

8.1 Utgangspunkt - feil som lett vil rammes av ugyldighetsregler

Domstolloven har, med unntak av § 183, ingen *generelle regler* som angir konsekvensene når forkynnelsene utføres feil.¹²⁹ Vi må derfor vurdere de enkelte bestemmelsene for å avdekke de ulike rettslige følgene.

De feil som vil kunne gjøre en forkynnelse ugyldig er hovedsakelig av den type som strider mot regler som direkte varetar hensynene til forkynningsordningen. Det vil si feil som har betydning for hvorvidt dokumentet kommer fram på en sikker og etterrettelig måte.

Som eksempel kan nevnes en relevant problemstilling som oppstår ved postforkynnelse når et husstandsmedlem signerer ”på vegne” av adressaten. Adressaten har eksempelvis reist bort før han eller hun fikk signert svarkvitteringen, og en velmenende ektefelle skriver en bekreftelse på at vedkommende har fått dokumentet og returnere dette. Dette må sies å stride mot forutsetningen i § 4 jfr. § 5 i forskrift om postforkynnelse. Forutsetningen om at adressaten selv signerer dokumentet går direkte på hensynet til å sikre at vedkommende faktisk får informasjonen. Dette kan en ikke vite om en tredjepart isteden ordner dette.

¹²⁹ Se også NOU 1980:12 s. 231.

Signatur av husstandsmedlem kan tilsynelatende ligne lovlig tredjemannsforkynnelse etter §§ 169 – 171, men det er viktige forskjeller. Ved tredjemannsforkynnelse etter de nevnte bestemmelsene kommuniserer stevnevitne direkte med vedkommende og formaner denne om viktigheten av at informasjonen formidles til adressaten, og de strafferettslige konsekvenser om dette ikke blir gjort. Stevnevitnet kan også til en viss grad vurdere pålitelighet og skikketheten til vedkommende tredjemann.

Postforkynnelse som er signert av andre enn adressaten selv må følgelig anses som ugyldig.

8.2 Har feilen fått innvirkning?

I følge Hove må spørsmålet om forkynnelsen er lovlig utført eller ikke løses etter de alminnelige prinsipper: Det normale utgangspunktet er at feil som kan ha hatt innvirkning på resultatet tillegges vekt, mens andre feil ikke gies betydning så lenge det motsatte ikke er uttrykkelig bestemt. Han slår fast at dette også må gjelde ved forkynnelser.¹³⁰ Som illustrasjon kan nevnes forkynnelser av en stevning i strid med domstolloven, eksempelvis en tredjemannsforkynnelse utført overfor adressatens kollega som ikke tilhører kretsen angitt i § 169. Hvis tiltalte likevel møter opp til rettsmøtet vil saken kunne bli avviklet som planlagt på tross av den formelle feilen. Feilen hadde følgelig ikke betydning på utfallet.

8.3 Særlig om ordensregler

Et sentralt skille går mellom de nevnte reglene og forkynningsregler som kan betegnes som *ordensregler*.

¹³⁰ NOU 1980:12 s. 231.

Ordensforskrifter gir anvisning på hvordan forkynningen *ideelt sett bør utføres*, eksempelvis for at den skal skje skånsomt og hensynsfullt. Slike regler påvirker hensynene til sikker og etterrettelig formidling av informasjon i liten grad, og brudd på disse påvirker sjelden lovligheten av forkynnelsen. Som eksempel kan nevnes dstl. § 167: Selv om forkynnelsen ble utført på en søndag, på tross av at det ikke var av ”nødvendighet” blir den ikke ugyldig av den grunn. Lovbruddet kan muligens sies å være kritikkverdig av stevnevitnet, men selve forkynnelsen må anses å være like sikker og etterrettelig som om den skjedde på mandag. Se for øvrig Rt 1988 s. 1052.

Et annet eksempel kan illustreres med avgjørelse i RG. 1971 side 356, hvor spørsmålet var om det var adgang til å forkynne ved å *etterlate selve dokumentet* i henhold til dstl. § 176.. Lagmannsretten slo fast at § 176 forutsetter at det kun er en *meddelelse* (om dokumentet) som skal etterlates på stedet, men ettersom dette bygger på diskresjonære hensyn kom retten fram til at forkynnelsen likevel var gyldig selv om en isteden skulle ha lagt igjen *selve dokumentet* – i dette tilfellet en dom.

8.4 Tilfeller der dokumentet kommer fram til adressaten på tross av feil

8.4.1 Utgangspunkt

Dstl. § 183 første punktum sier følgende:

”Selv om der har været feil ved iverksættelsen av en forkyndelse, er den lovlig, naar det avleverte skrift er kommet frem til rette vedkommende”.

Dette innebærer at på tross av feil ved forkynnelsen kan den likevel anses som gyldig hvis adressaten rent faktisk har mottatt dokumentet. Denne bestemmelsen skal sikre at formalregler ikke står i veien for en hensiktsmessig saksavvikling i slike tilfeller. I følge Rt.

1999 side 527 må kravet til bevis for at skriftet er kommet frem på tross av feil ved iverksettelsen settes svært høyt. Det er ikke nok med sannsynlighetsovervekt, det må foreligge noe tilnærmet visshet om dette. Dette kan eksempelvis skje ved at adressaten erkjenner at dokumentet har kommet fram.¹³¹

Ordlyden tilsier at det kreves at *forkynnelse* faktisk er forsøkt i utgangspunktet. Hvis siktede tilfeldigvis leser tiltalebeslutningen som har ankommet forsvarerens kontor kan man neppe anses forkynnelsen for iverksatt i henhold til § 183, så lenge påtalemyndigheten enda ikke har gjort forsøk på å formidle den til adressaten selv. Dette utgangspunktet ble uttalt av Høyesteretts kjæremålsutvalg i Rt. 1988 s. 353, hvor en part på egen initiativ hadde skaffet det aktuelle dokumentet:

”Domstolloven § 183 innebærer ikke at et hvilket som helst tilfeldig kjennskap til det skrift som skulle vært forkynt, også gjør forkynnelsen lovlig. Forkynnelse i rettergang er en formalakt og kan ikke med virkning for rettskraften erstattes ved tilfeldig kunnskap”.

Juridisk teori viser til at ordet *forkynnelse* normalt skal være benyttet¹³² på avsenders forsøk på å formidle dokumentet.

8.4.2 Forkynningstidspunktet

Når vilkårene etter § 183 er innfridd skal forkynnelsen, i henhold til andre punktum, anses utført ”... *paa det tidspunkt, da han bevislig har faat skriftet.*” Det vil si på det senere tidspunktet da adressaten *faktisk* fikk dokumentet, og ikke da den i henhold til forkynningsforsøket var ment å skulle skje.

¹³¹ Se Bøhn (2000) s. 562.

¹³² Bøhn (2000) s. 559.

Dette innebærer en forskyvning i forkynningstidspunktet, og det kan således utgjøre stor forskjell om den opprinnelige forkynnelsen anses gyldig, eller den isteden ”repareres” i henhold til § 183.

9 Mulige utviklingstrekk innen forkynningsretten

Samfunnet har endret seg radikalt siden domstolloven ble vedtatt. Behovet for å formidle denne type informasjon har økt kraftig og den rivende utviklingen innen kommunikasjon har åpnet for mange nye muligheter. En kan vanskelig si at loven har fulgt dette opp, og de fremgangsmåtene loven gir anvisning på er ikke tilstrekkelig tilpasset dagens behov og teknologiske potensiale.

Justisdepartementet har imidlertid de siste årene jobbet med flere løsninger for å øke effektiviteten på dette området og jeg vil i det følgende nevne noen som er nevnt i høringsnotat om ”*Hurtigere behandling av straffesaker*” fra september 2006.

9.1 Forkynning via epost

Departementet har i sitt høringsnotat tatt til ordet for å utnytte den mulighet som internett og email gir i forhold til formidling av dokumenter. Jeg viser til side 76 i notatet og understreker at fordelene er helt åpenbare.

De anførte innvendingene antar jeg tilsvarende mange av de samme som ble påpekt da det ble åpnet adgang for postforkynnelse for noen år siden.

Det vises spesielt til usikkerhet i forhold til hvorvidt rette mottaker faktisk får forsendelsen. Til dette må det sies at en slik absolutt visshet også er fraværende for mange av de gjeldende metodene, og forkynning via epost skiller seg neppe fra dagens fremgangsmåter hvor domstolloven har valgt et kompromiss mellom rettsikkerhet og effektivitet.

Ved **stevnevitneforkynnelse** er det eksempelvis ikke krav om å etterspørre legitimasjon, og forkynnelsen skjer følgelig uten 100 prosent sikkerhet for at det er rette person som tar i mot dokumentene. Stevnekontoret har imidlertid aldri opplevd at noen feilaktig har gitt seg ut for å være rette mottaker, og dette representerer følgelig neppe en problemstilling.

Poenget understrekes ytterligere om en sammenligner med **tredjemannsforkynnelse** og **postforkynnelse**. I sistnevnte tilfelle kan i teorien hvem som helst i mottakers husholdning åpne konvolutten og returnere signert svarkvittering, og på den måten binde rette mottaker i henhold til de rettsvirkningene som med dette oppstår.

En e-postadresse er gjerne mer privat og knyttet til den som disponerer den enn et brev, som håndteres av flere før rette mottaker får det. Ikke minst fordi tilgangen begrenses ved passordbeskyttelse. Dette gjelder spesielt om man oppretter et system der klienten allerede tidlig i prosessen, eksempelvis under avhør, blir spurt om han eller hun vil motta dokumenter på denne måten.

Jeg ser følgelig ikke at de sikkerhetsmessige utfordringene ved forkynningen ved epost er så store at de overskygger fordelene ved å bruke denne teknikken.

Domstolloven fikk i 2003 tilføyd § 197 a, som gir fullmakt til å gi forskrift om elektronisk kommunikasjon med domstolene. Forarbeidene åpner i den forbindelse for at det bør vurderes en mer omfattende tilrettelegging for elektronisk forkynning.¹³³ Foreløpig er det ikke vedtatt forskrifter i medhold av bestemmelsen.

Jeg viser i denne sammenheng også til § 155 i den danske retsplejeloven som hjemler digital forkynnelse. Bestemmelsen kom i 2004 men er enda ikke trått i kraft.

¹³³ Ot.prp. nr.8 (2002-03) s. 24.

9.2 Forkynning via forsvarer

Den offentlige oppnevnte forsvareren vil normalt ha kontakt med tiltalte før rettsmøtet, ikke minst ettersom det tilligger denne å drøfte forsvaret med klienten.¹³⁴

På denne bakgrunnen foreslår departementet følgende tillegg til dstl. § 197:¹³⁵

”Forkynning av tiltalebeslutning og innkalling til hovedforhandling i straffesaker kan også sendes til siktedes offentlig oppnevnte forsvarer med anmodning om at denne forestår forkynnelsen.”

I henhold til forslaget er det ikke meningen at oversendelse til forsvareren skal tillegges direkte virkning som forkynning, i motsetning til tredjemannsforkynning etter eksempelvis dstl. § 169. En anser ikke at presumsjonen for at tiltalte faktisk treffer forsvareren er like sterk som ved tredjemannsforkynning etter §§ 169 – 171. Lovforslaget innebærer imidlertid at forkynningen kan skje ved at forsvareren formidler dokumentene i de tilfellene hvor han eller hun faktisk har konferanse med klienten.

Forslaget må sies å være en svært ressursøkonomisk løsning, som ikke går på akkord med sikkerheten rundt formidlingen. Det tilligger allerede plikt for forsvareren å gå gjennom påtalemyndighetenes påstander så dette vil således ikke medføre en reell og nevneverdig utvidelse av forsvarerens oppgave. Det anføres som motargument at ordningen kan medføre at klienten vil unngå kontakt med egen forsvarer. Dette vil i så fall primært ramme vedkommende selv, og muligheten for at dette kan skje bør ikke hindre en ellers god løsning.

¹³⁴ Jfr. strprl. § 265.

¹³⁵ Høringsnotatets s. 78.

9.3 Fremmøteforkynning

Departementet foreslår i notatets pkt. 12.4 følgende tilføyelse i strprl. § 230:

”I forbindelse med opplesning som nevnt i fjerde ledd kan politiet når særlige grunner gjør det hensiktsmessig, pålegge mistenkte og vitner å møte på politistasjon eller lensmannskontor på et nærmere angitt tidspunkt for å motta forkynning av tiltalebeslutning eller stevninger. Mistenkte og vitner skal gjøres kjent med at uteblivelse fra slik fremmøteforkynning uten gyldig grunn innebærer at forkynning anses for skjedd og kan gi grunnlag for pågrep etter § 88, avhenting etter § 115 og pådømmelse i samsvar med § 281.”

Denne løsningen har likhetstrekk med fremmøteforkynning etter dstl. § 159a, og gir adressaten selv, på en svært hensiktsmessig måte, ansvar for å gjøre seg kjent med innholdet i dokumenter som har betydning for egen rettsstilling.

9.4 Effektiviseringsforslagene – oppsummering

Det er ingen tvil om at forkynningsordningen har et stort potensiale for effektivisering, og at utvikling så langt har vært beskjeden: Det tok eksempelvis over 70 år fra forslaget om å forkynne via posten ble lansert til ordningen var et faktum. På bakgrunn av departementets fokus på dette området de siste årene tror jeg imidlertid vi snart står foran en nødvendig oppdatering i hjemmelsverket. Slik forslagene ser ut vil dette kunne bidra en mer effektiv og tidsmessig forkynningsordning som også vil vareta hensynet til en sikker og etterrettelig informasjonsformidling.

10 Kilderegister

10.1 Litteraturliste

Alten, E. *Domstollosen med kommentarer*. Tredje utgave. Oslo, Aschehoug, 1961.

Bøhn, Anders. *Domstollosen – Kommentarutgave*. Oslo, Universitetsforlaget, 2000.

Bøhn, Anders. *Kommentar til domstollosen*. Norsk lovkommentar.

Hov, Jo. *Rettergang 1 – Sivil- og straffeprosess*. Andre utgave. Oslo, Papinian, 2007.

Hove, Harald. *Forkynning av rettsdokumenter*. Vedlegg 4 i NOU 1980:12, Universitetsforlaget.

Skeie, Jon. *Den norske civilprosess*. Bind 1. Andre utgave. Oslo, Norli, 1939.

Skoghøy, Jens Edvin A. *Twistemål*. Andre utgave. Oslo, Universitetsforlaget, 2001.

10.2 Lov- og forarbeidsregister

10.2.1 Norsk lovgivning

1915	Lov om domstolene (domstolloven) av 13. august 1915 nr. 5.
1915	Lov om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven) av 13. august 1915 nr. 6.
1927	Lov om vergemål for umyndige (vergemålsloven) av 22. april 1927 nr. 3.
1947	Lov om 1. og 17. mai som høgtidsdager (lov om 1. og 17. mai) av 26. april 1947 nr. 1.
1981	Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25.
1985	Lov om utmarkskommisjon for Nordland og Troms (lov om utmarkskommisjon) av 7. juni 1985 nr. 51.
1992	Lov om bygdeallmenninger (bygdeallmenningsloven) av 19. juni 1992 nr. 59.
1995	Lov om helligdager og helligdagsfred (helligdagsfredloven) av 24. februar 1995 nr. 12.

10.2.2 Forarbeider

1902	Civilprosesskommisjonens utkast 1902.
Ot.prp. nr. 1 (1910).	Om utfærdigelse av love om domstolene og om rettergangsmaaten i tvistemaal.
Ot.prp. nr. 10 (1913)	Om utfærdigelse av lov om domstolene, lov om rettergangsmaaten i tvistemaal og lov om tvangsfuldbyrdelse.
Ot.prp. nr. 20 (1975-76)	Om lov om endringer i rettergangslovgivningen m.m..
Ot.prp. nr. 46 (1979-80)	Om lov om endring i domstolloven (gjennomføring av en prøveordning med forkynning av rettsdokumenter).
Ot.prp.nr. 62 (1984-85)	Om lov om endringer i domstolloven m.m.
Ot.prp. nr. 50 (1989-1990)	Om lov om endringer i rettergangslovgivningen.
Ot.prp. nr. 8 (2002-03)	Om lov om endringer i rettergangslovgivningen mv. (elektronisk kommunikasjon med domstolene mv.)
2003	<i>Sluttrapport om effektivisering av straffesaksbehandlingen</i> fra arbeidsgruppe nedsatt av Justisdepartementet 4. september 2003.
2006	Justisdepartementets høringsnotat om ” <i>Hurtigere behandling av straffesaker</i> ” fra september 2006.

Indst.O. XV (1912)	Indstilling fra den forsterkede justiskomite om civilprocesreformen.
Indst.O.I. (1914)	Indstilling fra justiskomite nr. 2.
Innst.O. nr. 25 (1975-76)	Om lov om endringer i rettergangslovgivningen m.m.
Innst.O. nr. 85 (1984-85)	Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i domstoloven m.m.
Innst.O. nr 62 (1989-90)	Til endringslov nr 54/1990.

10.2.3 Forskrifter, rundskriv mv.

1927	Forskrift om stevnevitners, politiansattes og fengselstjenestemenns utførelse av forkynnelser (forskrift om stevnevitner og forkynnelser) av 24. juni 1927 nr. 9812.
1985	Forskrift om ordning av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen) av 28. juni 1985 nr. 1679.
1985	Kongelig resolusjon om ikrafttredelse av lov endringer av domstoloven, og – forskrifter om postforkynning av 11. oktober 1985.
1985	Forskrift om postforkynning av 11. oktober 1985 nr. 1810.

- 1985 Justisdepartementets rundskriv G-165/85 av 25. oktober 1985: Omlegging av forkynningsordningen – overgang til forkynning pr. post.
- 1989 Justisdepartementets rundskriv G-102/89: Strafferettslige og straffeprosessuelle lovendringer våren 1989 – ikraftsetting.
- 1994 Forskrift om folkeregistrering av 4. mars 1994 nr 161.

10.2.4 Traktat

- EMK Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 4. november 1950, Roma

10.2.5 Skandinaviske lover

- Delgivningslag Lov av 29. juni 1970 nr. 428. Sverige.
- Retspleieloven Lov av 13. september 1999 nr. 713. Danmark.

10.3 Domsregister

Rt. 1930 s. 615

Rt. 1950 s. 928

Rt. 1955 s. 829

Rt. 1972 s. 638

Rt. 1976 s. 935

Rt. 1980 s. 1390

Rt. 1983 s. 1563

Rt. 1987 s. 620

Rt. 1988 s. 1052

Rt. 1988 s. 344

Rt. 1988 s. 353

Rt. 1988 s. 726

Rt. 1991 s. 905

Rt. 1992 s. 1184

Rt. 1992 s. 518

Rt. 1997 s. 500

Rt. 1997 s. 740

Rt. 1999 s. 527

Rt. 1999 s. 1586

Rt. 1999 s. 527

Rt. 2000 s. 702

Rt. 2002 s. 1266

Rt. 2004 s. 1489

RG. 1971 side 356 - Hålogaland lagmannsrett

LG. 2003 side 1158 – Gulating lagmannsrett